

בית-אשר

ספור

העתים אשר עברו על איש משכיל כמדעים ומשכיל אל דל, רצוי
לרוב אחיו ומוצא חן בעיני שרים ישרים, החכם הרופא
דר. אשר לבית אשר ז"ל.

מאת

דוד כהן צדק.

יצא לאור ע"י

שאלתיאל אייזיק גראַפער.

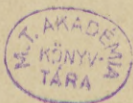
קראקא

בדפוסו של יוסף פישער (גראַדגאססע נומר 62)

שנת איה אשר האוהב עמו לפ"ק.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 109.

בית-אשר

ספור

העתים אשר עברו על איש משכיל במדעים ומשכיל אל דל, רצוני
לרוב אחיו ומוצא חן בעיני שרים ישרים, החכם הרופא
דר. אשר לבית אשר ז"ל.

מאת

דוד כהן צדק.

יצא לאור ע"י

שאלתיאל אייזיק גראָבער.

קראקא

בדפוסו של יוסף פישער (גראָדגאָססע נומר 62)

שנת א'ת"ת אשר האוהב עמו לסיק.

מֵאֲשֶׁר שְׂמַנְהָ לְחֶמֶז וְהוּא יִתֵּן מִעֲדָנָי כְּלֵף

(בראשית ט"ט, ב').

חֶמְרָא לְמֵאֲרִיָּה וְטִיבוּתָא לְשִׁקְיָה

(ב"ק כ"ב, ב').

פתח הבית.

איכות-הספר ישקול משפיל במאזנים:
וקסיל, יביט אל-פמותו לעינים—
מה-נגל מעשות ספרים פחו פמים,
קבדים בפגרים מתיים, אין-רוח-חיים?
משקל גלית הפלשתי איש הנגים,
על כישקל דוד הקמן, שכעתים! —

ראה אנכי נותן לפניכם היום ספר קטן, קראו בו מהחלו ועד תמו
בטרם תשפטוהו, כי פי שנים ברוחו, תולדה וספור הוא עמכם, ובדור
יוקר ספורים יכילו אמרי אנשים שונים יחד יתוכחו, יתר איש מרעהו במצבו;
וכל הקוראים ידוע ידעו מראש, כי אנשי השם לא היו ולא חיו— המחבר
בראם למשל, ומלבו בדה מלים וישמם בפי איש ואיש נאוו לו אלו היה
ואלו נברא ואלו נעב על המדרגה אשר הציב אותו עליה— צוה ונבראו ויעמידם
לעיני רבבות לצחק לפניהם, וכל העם רואים ויתענגו; ולמה יגרע חלק תולדה
בארח ספור, מגדת ומספרת עתותי איש רב פעלים אשר ראינוהו חזינוהו

הכרנוהו וידענוהו גם ראינו פעלו? — ואם למשל האלפים; למעשה שהיה, הרכבות (כ"ג ט"ו ל').

כסות עינים המכונה "הסכמות" לאת כל ונכחת, לא לקח ספרי בדרך עמו. על קשט אמריו יעידוהו אלפי עדים נאמנים בכריסטיא הגדולה, ורכבות בארצות רחוקות. כי זה דר. אשער האיש, נודע גם כמרחקים, בנסעו יותר מעשרים אלף פרסאות כים וכיבישה לטוב אחיו (זות כ"ג), על כן אבטח ולא אפחד מפני החושבים עלי כי מלאתי את העמר מלא וגדוש והאי גודשא תילתא; כי ברבים עמדי, הגיד לך אדם את מי אפחדה? מפחד יודעי הין ערכו אשר ישאלוני "מדוע לא הגדת רק רחב צי?" ואני אענם: בצדק יתאר תמונת איש הלא ישוה את האיש אשר יתארהו לנגד עיניו, ובעת תאחו בשרד ובמחוגה ידו; עיניו נשואות ונשויות אל מול עבר פניו, למען לא יחסר ולא יעדיף קו אור או צל, ואם העלם יעלים עיניו מראות קו אחר מכל קוי פניו, אז יאמרו כל רואי פעלו, "זאת התמונה איננה כמים הפנים לפנים, לא תדמה לו ולא תשוה אליו". — כן כותב תולדה נאמנה וספור נאמן, וכי תאחו כעמי ידי, שויתי ידך אשער לנגדי, וגבול גבלו ראשונים "בהללך רעך במסתרים, את כל מעשיו תודיע בשערים; ואם בפניו תהללהו, רק עד חצי תהלתו תשבחהו" (עיונין יח ב').

תולדתו הכתובה במ"ע «Jewish Chronicle» היתה לי לישועה, והוספתי כפלים לתושיה: א' את אשר עיני ראו ולא זר, ב' ואת אשר לקחה אזני מפי אנשי אמונים למראה עיניהם ולמשמע אזניהם מפי שומרי אמונים. את הכל גליתי, ומאומה לא כסיתי, לא כדיתי, והלאה לא זריתי. יש בעיני ראיתי, ואספרה כאשר חזיתי. ויש הגיתי, גם קריתי. ויש אזנים לי כריתי, ולא שניתו. כל קוי האור והצל, לנגדי שויתי, וכציד נאמן עשיתי. אם בראשיתי מעיתי, ואם באחריתי שגיתי, למשפט מכינים קויתי.

לונדון ביום שנכפל בו כי טוב, אך אלול שנת א'שך ה'קה א'זקב עמו לפ"ק.

דבר"י המחבר.

ס) הרב רבי יאב וואלף רין בלובלין.

קריה נאמנה לובלין עיר ואם בישראל, ששם ישבו הגאונים הגדולים, רבני ארבע ארצות פולין לעוין עצות על דעת המקום ועל דעת הקהל: במה כחם גדול לאזור ישראל בגבורת השלום ולעטרהו בעטרת תפארת התורה והעבודה ועשות חסד. שם היתה גם „ישיבה“ לתלמידים מגדלים בנעוריהם להורות ולדון. רבניה מוריה ומאוריה אנשי השם בדור דור, בתוכם עמודי ההוראה לתורה ולתעודה, ועל פיהם ישק כל בית ישראל⁽¹⁾ וכאשר הדלה קראקא ואחריה גם ווארשא מהיות קרית מלך רב, וממלכת פולין נקרעה ביד ריבה פנימה, לשלשה קרעים „ואלו הקרעים אינם מתאחים“ ושלשת גזריה נחלקו בין שכניה שלשה מלכים אדירים, נפל גליל לובלין בהבל רוסיא עד היום הזה.

בגלל התמורות במדינות, בטל הועד לרבני הארצות וגם הישיבה בטלה, ובכל זאת — תהלה לנורא תחלות — לא יצא ממנה כל הדרה, ועודנה עיר הצדק ומקום התורה. בדור אשר לפנינו ישב לכסאה גאון גדול „גודע בשערים“⁽²⁾ ובדורנו יושב עליו אחד הגאונים אשר „תורת חסד“ על לשונו⁽³⁾.

(1) כי שם לובלין אקרא, הנו גדול לרבניה מוריה גאוניה וראשו ישיבותיה, מיוסד הוסדה ועד היום הזה. ובראשם בדורות חלפו: הגאון מוסר״ר שלום שכנא (תלמיד מובהק להג״מ יעקב פולאק, וחוקן תלמידו רבנו הרמ״א, והג״מ חיים ברבי צלאל אבדיק פריד-צורג יצק וויס על ידו) הגאונים צעל הלבוש, מהרש״ל, מהרש״א, וחסנו צעל מהדורא בתרא, הג״מ מאיר בהג״מ גדליה הוועד בשם „מהר״ם מלובלין“ הג״מ שלמה ברבי הודה ליב (המכונה ר׳ שלמה ר׳ ליביס, והגאונים צעלי הב״ח והשל״ה היו מתלמידיו הרבים). הג״מ נפתלי כהן זקן, הג״מ יעקב רבנו הג״מ העשיל (הוועד בשם רבי ר העשיל) הג״מ נבי הירש צמורה״ר זכריה (הוועד בשמו רבי ר׳ הירש, ובו יתיחשו נדון הגאונים צעל הפלחה וחזון), הג״מ מרדכי זיסקינד רוטנבורג צעל שו״ת רמ״ז, הג״מ אליהו בעמ״ח שו״ת יד אליהו, הג״מ שמחה כהן רפאפורט (אבני הג״מ חיים צעל שו״ת רבנו חיים כהן, וס׳ זכר החיים, וחוקן הג״מ יהודה ליב איטינגא, והגהו תרו גיסי היו אבדיק לבוב והגליל) ועוד אנשי שם, אי אפשר לפרטם כי רבים הם, והדרס על צניהם ועל כל ההולכים לאור חוכמם.

(2) הג״מ דוב בערים אשכנזי בעמ״ח שו״ת „גודע בשערים“ (ווארשא תרי״ג) — (הרכ״ד).

(3) הג״מ שיאור זלמן צמורה״ר שלמה בעמ״ח שו״ת „חזרת חסד“ (ווארשא תרמ״ב).

ובמחצית השנית להמאה הששית לאלף הששי, היה שם דיון ומורה צדק וְשמו רבי זאב וואלף בן רבי פנחס. ואם אמנם אתו מתה חכמתו, ולא הנחילנו אחריו ספר הדושי תורתו; בכל זאת דעת לנכון נקל, כי גבר הוקם על בלובלין בעת ההיא לשפוט ולהורות, היה חריף ובקי ומאור גדול לממשלת התורה. מדור ישרים הופיע, יודעי תורה ושומרי מצוה לאלהים ואדם, חרדים אל דבר ה' ואוהבי חסד. בית והון נחלת אבות לא נחלו ולא הנחילו, תורת אבות היא נחלתם. אושר תחת עושר.

ב) רבי אֶשֶׁר בֶּן־תְּדִין.

להרב רבי זאב וואלף נולדו שני בנים, ושם בכורו אֶשֶׁר. בימים ההם היו כל זרע אברהם תולדות יצחק, למודי ה'. והקול קול יעקב נשמע „בחדרים“ יומם, „ובבתי מדרש“ לילה. ששם ישבו בני הנעורים יחדו, ויחדרו זה בזה כברזל כברזל. זה שאל כענין וזה השיב כהלכה, ומבין שניהם יצא „פלפול“ וכל הדבר הקשה והובא אל הגאב״ד אשר בימים ההם. ובערים רבות היו גם „ישיבות“. שם לקחו לקח טוב מפי הרב הדומה למלאך, חריפתו חררי אל ובקיאותו תהום רבה. שש שנים יצק הנער מים על ידו, ובשביעית יצא „בחלוקא דרבנן“ וכתב תעודה בישראל „יורה יורה, ידין ידין“ בידו. — מימים ימימה חוק לרבני עיר ועיר לדרוש בשבת שובה ובשבת הגדול, חריפות ובקיאות עמוק עמוק; והנער אשר כה בו להוכח מלים את הגאב״ד הדורש (אי בעית אימא גמרא ואבע״א סברא) זכה לשם טוב „עלוי“ לאמר: לו יתרון הכשר חכמה על כל בני גילו, ברבות הימים חלוקא דרבנן ילבש, קמרא דהוראה יחגור וכתר הרבנות יצנוף, ולא יתעבוהו שלמותיו. ואם דל הוא, היש קל נמצא עשיר „מוקיר רבנן“ אשר נתן לו את בתו לאשה, מהר ומתן לרוב, וארוחתם רבות בשנים אחרי צאתם מחופתם ואחרי הולידם בנים ובנות, למען יוסיף „חתן הדמים“ לקח. ובמלאת ימיו עלה לכסא על מדין.

ואולם דרכי ההשכלה במדעים אבלות, וחזון החכמות והלשונות המחיות את בעליהן, לא נפרץ לפנים בישראל השוכנים קדמה צפונה. ואל תאמינו בשוא נתעה לאמר כי משנאתם אליהן לא למדו את בניהם גם השכל וידוע; חלילה לעם המברך שלש פעמים ביום „ברוך חונן הדעת“ למאוס דעת ולהבוות תבונה. זכור ימות עולם, מי העיר ממזרח שמש ומי האיר עיני דור הולכי חשכים ואין נגה להם? אברהם העברי! בינו שנות דור ודור, מי הוא זה ואי זה הוא הגוי החכם והנבון בדור אוילים מתהללים באילים ופסילים? ישראל! העם ההוא ימאס תבונה אם לא תצרור אל האמונה? כי אם מעוצר רעה ויגון, ממשלתם נתנה להם חקים בל יחיו בס. את דרכם גדרה בגזית גדר מזה וגדר מזה, ותלחץ רגלם אל קיר „החדר“ את פתחי תבונות (Gymnasium) ושערי ראמות חכמות (University) סגרה

לפניהם בדלתים ובריח, פן יהיה העברי יודע דת ודין, אולי יהיה היהודי לרופא... בלתי בתי ספר לראשית למודים (Elementary Schools) לא היו סגרים ומסגרים. ומה אמלל הנער הבא שמה, כל ימיו מכאובים. אל תבכו למת, בכו בכו לנער עברי הלומד שם. כיונת נח לא מצאה רגלו מנות. המורים לא יכלו דברו לשלום; מורה מקשיב על דבר „שנאת בני שם“ (Antisemite) כל היוצקים מים על ידו רשעים. דיו לתלמיד להיות כרבו. ויבזו לו וילעגו לו „ראו הביא לנו עבד עברי לצחק בנו“ וישטמותו ויוסיפו יום יום שנוא אותו. ויצעקו אחריו מלא „יהודי! גש הלאה! צא מזה, מה לך פה? המלט על נפשך בטרם יבואו צעים וצעוד“ ויגרשוהו וילך ובכה וישב אל בית הוריו אבל וחפוי ראש, ויועק וזעק וזעקה גדולה ומרה „אוי לי אמי כי ילדתיני! אבוי לי אבי כי בידי לא אוכל קום הסגרתיני! מה חטאי כי מורי ישטמני? ומה פשעי כי חברי באף יגרשוני? וכי מדוע יסבוני כדבורים וינשכוני חמת פתנים אכזר?“ הוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים, ואין מושיע להם...

על כן למדו גם שני בני הרב רבי זאב וואלף הדיין רק תורת האלהים בלבד, ככל בני גילם. ויגדלו ויאהבו גם שניהם את המסחר ואת הקנין: הבכור ישב בחנות קטנה, ובה סחורה מעט, וממנה לחמו נמצא. ולו בן יחיד ושמו פנחס כשם אבי אביו (אזת ז') ומשנהו, סוחר כתבאות הארץ, ולו אשה ושני בנים ושלוש בנות. — קרואי מועד, ועל פני כל העדה הכי נכבדים.

ג) פְּנָחַס בֶּן־אֶשֶׁר.

ויחנך גם רבי אשר את פנחס בנו בתוך ארבע אמות „ההדר“ יומם, „וביני עמודי היכי דגרסי“ לילה. ויקו ליום מלאת לו חמש עשרה שנה, לשלחהו אל אחת ערי „הישיבות“ (אזת ז') מסתרו היה באמונה ובכבוד, ואולם בצער ולא בנחת. לְאֶשֶׁר שְׁמֵנָה לחמו; והוא יתן שכר טוב למלמדי בנו יחידו, שבעתים ממסת ידו. והנער פנחס נטה את אזנו לשמוע ואת שכמו לסבל. אם לשובע ואם לרוון, בלילה לא נכבה נרו.

אחה, בנעוריו בקשוהו האסונות וימצאוהו. רדפוהו וישיגוהו. עוד בטרם נמלאו לו שלש עשרה שנה — כמשלש ירחים לפני בוא יום יערה פאר בשמאלו ובראשו, יום ידרוש תוך קהל ועדה למועד עלי שמחה כמשפט הבנים שיש לאחריתם תקוה — ויאמר אביו „ראשי! ראשי!“ ויפול למשכב, והמטה אשר עלה עליה לא ירד ממנה עוד... וערבה כל שמחה. — ובהגיע יום הולדת אותו, זה היום שקוו הוריו מיום הולדו, נחפך משמחה ליגון, ומיום טוב לאבל... ויאנה פנחס חיתום אין אב „קלני מראשי! קלני מזרועי!“ — גם אמו האלמנה פרשה כפיה ודמעתה על לחיה „הוי יום חשקי שם לי לחרדה“ ויבכו שניהם יחדו... ובמלאת לו שש עשרה שנה

לימי חייו המעטים והרעים אשר לא ראו בטובה, הלכה גם אמו בדרך כל הארץ... על כן יאמרו המושלים „האסון בגפו יבא ולא יצא בגפו, אסון אל אסון כשעיר אל שעיר יקרא". וברגע נסגרו גם עיניה, נפקחו עיניו לראות כי הוריו במותם לקחו את הכל... ביתם כסכה בכרם, וחנותם כמלונה במקשה. ויירא ויצר לו.

כל העיר מקצה לקחו חבל ביגונו ובעצבונו, ובכל שבעת ימי אבל אמו, היו אוהבי בית אביו בצרה עמו. מן הבקר ועד הערב סבבה הדלת על הציר, עד זה יוצא וזה בא לנחמהו. ויט אזנו לדברי נחמתם, ובפיו השיב להם תודה, ובלבו אמר „איך תנחמוני חבל? אבי ואמי עזבוני בנעוריי, ואני אנה אני בא? כאשר אבדתי — אבדתי — אבי הוי איננו, מי לי פה? ואמי אבוי איננה, מה לי פה?"

ד) עצת פנחס היתום.

ויתמו ימי שבתו על הארץ, ויקם וילך אל בית דודו אחי אביו (לוחזק) ויאמר אליו ואל אשתו היא דודתי „הידעתם דודי הודי ודודתי יקירתו, את אשר נועצתי לעשות?" ויענהו פה אחד „אזנינו קשובות לשמוע" ויאמר אליהם „עצתי היעוצה: לשאת את רגלי לעזוב את עירנו ואת ארץ מולדתנו גם יחד" ויחרדו חרדה גדולה כי אהבת נפשם אהבוהו. ויאמר דודו אל אשתו „אמרי נא יונתי תמתי לפנחס מחמד נפשנו את אשר נועצנו לעשות לטוב לו כל הימים". ותשא האשה משלה ותאמר: שמעני פנחס בני ואדברה, למען ייטב לך. משנה שברון נשבר לבבך, ואין זה חדש תחת השמש. מי מנה היתומים אין אב ואם, אשר אבי היתומים הגדיל את כבודם בארץ? ואתה בני מאמור „נואש" הדל. אישי הוא דורך יהיה לך לאב, ואני דודתך לאם, שני בני לאחיך ושלושת בנותי לאחותך. אתנו תשב, בתוכנו תשבון כבוד, וכל מחסורך עלינו. חלק כחלק נאכלה, וחלק לשבעת ימים חלק לשמנה... עד היותך לאיש... ותשא פנחס משלו ויאמר: הא לכם דודי תודתי הליכי ודודתי פתכתה על דבר הפצכם הטוב לבנות את בית אבי הוא אחיכם; ואלם תחליט לי מקחת מידכם מחוט ועד שרוך נעל, לוקח מאומת מאיש „הוצה ואין לו" אף אם שאר בשרו הוא, יחשב לשורד בצהרים. ותטאתי לאלהים ואדם יצו ה' אתכם את הברכה בגללכם ובגלל צאצאיכם הרבים. הנה הצאן עלות, עליכם; ואני, השבתי דרכי; את נפשי ואת נפש בני עמנו בארצנו ידעתם גם ידעתם, גלמי ראו עיניכם, ובתוכם אתם יושבים מעודכם ועד היום הזה, וידעתם היום והשבותם אל לבכם כי כל דרכי המחיה והכלכלה אשר לי בזה, אבלות. אי' בן שש עשרה שנה אנכי היום, וגואל הקרוב אלי ממשפחתי יותר מכם אין לי, אף לא כמובם. ואלו יסר לא יסרני יה ולמות לא נתן את אבי עטרת ראשי, הלא אז עוד בשנה העברה שלחני אל אחת „הישיבות"

להוסיף לקח (אום ג) והיה נתן לי צדה לדרך, ולהם חקי מדי הדש
בהדשו; ועתה? הנוכל נער כמוני אשר לא רגל לאכול מעל שלחן זר,
לשבת בעיר נכריה ועינוו לשלחנות אחרים תצפנה? יום יום לשלחן
אחר, כמעשה אשר יעשו, בני העניים שמהם תצא תורה" המתגוררים שם?
לא נסיתי באלה. בזעת אפם אכלו הורי (ה' יחון עפרם) ויתנו לזרים.
בשבת ובמועד הביאו אורחים עליהם הביתה, וישבו סביב לשלחננו, ואכלו
וישבעו וזימרו יהדו „ברוך ה' יום יום". ואמי הישרה ביום שמעה כי יש חולה
עני בעיר, החישה להביא לו את הבשר ואת דמרק אשר בשלה למעננו
(זכרה להם אלהי לטובה) ואני בנם יחידם אדפוק על פתחי נדיבים? —
ב) ואם כה אומר „אהל לדרוש בחכמה המחיה את בעליה" ולא אחד
תחת לשוני כי לחכמת הרפואה עזה תשוקתי. ורב טוב צפון למציל איש
מדת שחת (4) ורבים ממורי ישראל: תנאים, אמוראים ורבנים אנשי שם,
היו רופאים; והן גם פה עירנו היה רופא אחד במאה הרביעית לאלף
הזה, איש צדיק תמים „הכים יתקרי ורבי יתקרי" (5) וגאונים בני גאונים התחתנו
בו ובזרעו (6) אולם לא כימים הראשונים הימים האלה: בתי הספר ממנם
תוצאות חיי עושר וכבוד, סגרים ומסגרים כיריחו לפנינו יוצאי ירך יעקב—
והנמוכים, תורתם מעטה והרפתם רבה (אום ז) אשמע הרפתי, כאלם
לא אפתח פי; הגם ביום שמעי הרפת עמי ותורת, דתי ואמונתי, אחריש?
אתאפק? ומצאני עון! חורפי יהיו הרבים ואני האחד בתוכם, ושבעים
זאבים כשסעם כבשה אחת, יבלעוה כתנין ולא נודע כי באה אל קרבם.—
ג) אלמדה לסחור בארץ, ומה טוב ומה נעים חלק האוכל מיגיע כפו; גם
זה הבל: למסחר גדול נחוץ רכוש גדול, ולהיות סוחר ומוכר לתנות קטנה
נעבר, מן הבקר אור עד בנשף בערב אשקול במחיר קשיטה ואמרד בעד
גרה (מאה גרה השקל) ובבואי חשבון כסף הפדיוס, והנה שכר האדם איננה
ושכר החנות איננה — ד) אלמד ידי לשחוט אצבעותי לבדוק, והן „תורת

(4) צ"ב (י"א א) וסנהדרין (ל"ז ז).

(5) „גאל גאלתי מהרופא החכם השלם ואשר באומנתו יחיה צעזע" חולי וכלל
אשר שמו בקדמי ר' שלמה הדוּפא י"ד" (שו"ת מהרש"ל סי' כ"א). ואזה החזה גם בהערה
הסמוכה.

(6) „ולמחרתו (ג' תמוז ש"א) נסעתי אני ואשתי ובני בן זקנים הנחור המכיל החן
אזרחים ש' אשר כבר מלאו רוח חכמה ודעה צעזע", על החחונה יום שמחת לבו לק"ק
לובלין, ליטא את הברזל מרת אסתר בת הקצין כמסר"ר יחיאל בן הרופא מומחה החכם
כמסר"ר שלמה לזריא זלה"ה. והוא „הג"מ יחיאל] חקן הקצין המושלג בעושר ונמדות טובות
כמו"ה משה ר' לזריא מק"ק צריסק דליטא" (בין הגאון בעל הוספת יו"ט במחברתו מגלת
איכה). — „הג"מ יחיאל בה"ג שלמה רופא מלובלין ש"צ מהרש"ל היה גם חקן הג"מ
חיים כהן ז"ק אד"ק פראג ספר"מ וסווא צה"מ נסיהלי אד"ק לובלין בה"מ יצחק
צרכי שמשון כהן ז"ק אד"ק ניקלשבורג חקן הג"מ יהודה ליווא צרכי צלאל הנודע
בשמו הטוב מהר"ל מפראג" (תולדות אנשי שם י"א א').

הזבח" לא רחוקה היא ממני; הגירו נא לי שאהבה נפשי אם אבן התן השוחט? ידו בבקר ובצאן, בכשבים ובעוף השמים; ויד כל בו. עשר פעמים אשחיו את המאכלת למען היות לה ברק, "חד וחלק" חדה מרוטה לטבח כתורת הזבח, ותיטב בעיני בוחניה, אלו הפעם העשתי עשר תהי רעה בעיני אדוניה, על פי הדת והדעת להם הצדקה לקחת את משמרת הקדש מידי "שגנת תלמוד עולה ודון" ואשר שוחט יחטא, יחשב לבור ברשות הרבים, בהיותו "פרט אשר הכלל כלו צריך אליו" — האחד יקראני "שומה אינו מרגיש" והשני יחייבני "משום צובע" והשלישי "משום נטילת נשמה" — ולמה לי חיים התלואים בצפרן אצבע ידי הימנית? — (ה) ולהיות ציר נאמן לשולחי, לשפוך שיחי לפני קונה שמים וארץ בעד אשרם ועשרם, תגדל אהבתי. המליץ בין אחיו ובין שומע תפלה, דמיונו כסלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה פשע עון וחטאה, סליחה מחילה וכפרה, עולים ויורדים בו. ואולם קול בכה ובהדר מתת אלהים הוא, ולא בו חנני יוצרי מבטן. ואלו נמצא בי גם הכשרון הזה, הראוני נא בכבודכם שלוח הצבור אשר לא יביטו אחריו בשבעה עינים? היודעים כי "שלוחא דרחמנא" הוא, הנם המעטים; והאומרים "שלוחי דידן ננהו" המה הרבים. והם לא ידעו ולא יבינו כי בגלל תפלתו הזכה, בכה ובהדר ובקול דממה דקה, נסלחו להם חטאות השנים אשר אדמו כשנים, וכל משאלות לבכם נמלאו. לו חכמו ישכילו כי תחת' אהרן יעמוד לשרת בקדש, ואהרן מה הוא כי ילונו עליו? — (ו) ומה אעשה בהפקד פקודת כל בני הנעורים לצבוא צבא, גם עלי? אל תראוני שאני אוהב חיי מארץ מולדתי, ונהפוך הוא: עברי אנכי ותורתי תצוני לשכון ארץ ולרעות אמונה לאלהים ומלך, לארץ מולדת ולכל יושביה. זה הדבר מציץ מבין חרכי ספורי התורה כתפוח זהב במשכיות כסף (7) ושנוי בנביאים (8) ומשלש במשנתם קב ונקי (9) אמנם סיפא דקרא מה הוא אומר? "כי בשלומה יהיה לכם שלום" היש במקום הזה שלום על ישראל? אשא אל שמים ידי: כי אלו נחשבנו אני ועמי לאזרחים ולא לגרים, כאיל דלגתי שור להפיל או לנפול — הישפך דמי כמים המגרים ארצה, בעד ארץ האומרת כי אין לנו חלק ונחלה בה? מה בצע בדם ראש פרעות אויב, ומה בצע בדמי על שדה קטל? אם אפיל אלף מימיני ורבבה משמאלי, תשועה אם תראה בארבעים אלף מישראל? ואם אפולה לפי חרב, לא יכפר דמי עפר יעקב — — סוף דבר: אבי הוי איננו, מי לי פה? גם אמי אהה איננה, מה לי פה? לא אח ולא אחות, נמשל כראשון אדם בטרם לקחה צלע מצלעותיו נדמה... כמהו? כגבה השמים מעל הארץ כן גבה מצבו ממצבי. בעת ההיא הלך לשוח בגן

(7) סמוך (י"א ח') וכלה דכרי קדש (זכח"ס ק"ב ח') מנחות י"ה ח' מילתא פ' בל ס"ג ובמ"ר ס"ז אות ז'.

(8) ירמיה (כ"ט ו').

(9) אבות (ס"ג מ"ב).

ה ערן; ואני האמלל בגי-בן-הינם... גם בן השפחה אשר אחר הרחים
יחשבני לתולעת יעקב לרמש הרמשת על הארץ. מיום מלאו לי שמנת
ימים, אני אשא ואני אסבל עד יומי האחרון — וסבותי אל לבי, לוא ש
מארץ מולדתי, עוד היום על אדמה אחרת לעמוד, אעופה אשכונה בא חרית
ים במקום אשר לא יושם פדות בין העמים דתיהם שונות. לבי יחיש עתדות
לי כי שם אמצא די מחסורי אשר יחסר לי; ואם (הס כי לא להזכיר)
אבקשהו ולא אמצאהו, ארדפהו ולא אשיגהו, תנעם לחכי פת חרבה במלה
כמעדני מלך, בראותי ישועת יעקב ואל אראה ברעה אשר ימצא את עמי
פה...

ויען דודו: פנחס בן פורת! מליך בדעת כוננו, ואולם אור וצל
תאמים, אל תבט אל הצל לבדו, ראה גם אורו כי טוב. אתה ידעת
חנותנו בארץ אשר עשיריה וקציניה יוקירו למודי ה' מפו (חוט 3) מלא שנה
זאת ושלמו ימי אבלך, אז תהיה כראשון אדם אחרי לקחה צלע מצלעתי...
תראה חיים, כבוד בימינך ועושר בשמאלך. ובמלאת ימיך לצבא, אז
יאמר הותנך הגביר „בני אתה, אנכי מגן לך“ היום אם בקולנו תשמע בני,
אשריך תחת השמש וטוב לך בשמים ממעל.

ויענם: ראו אתם אומרים אלי „תראה חיים“ וההד יענכם „בצואר
רחים“ לוקח אשה עקב רכושה והשוקיו כסף, את נפשו הוא מוכר
לצמיתות, כל ימיהם יחשב בעיניה למקנת כסף. אשה משכלת ובת
אפרתים, ולא כסף וזהב יעשוני לבעל... חיו בטוב ובנעימים דודי ודודתי,
גם במרחקים אוקירכם כאבי וכאמי, והיה בטוב אשר ייטב לכם שמחוני נא
בשמועה טובה, כי טוב שמוע טוב, מראות ברע. ואם יהיה אלהים עמדי,
אעשה כן גם אני“ — וישק להם וינשקוהו מנשיקות פיהם, ויבכו גם שלשתם
עד דודתו הגדילה, ויברכוהו לשלום.

ה) וַיִּסַּע פְּנִיחָם מִלִּבְבָּלְיִן וַיַּחֲזִק בְּגִלְאֵסָנָאוּ.

בעצם היום הזה, מכר הנער פנחס את כל כלי ביתו ואת יתר הפלטה
הנשארת בהנותו, צדה לדרך. ויפקוד את כל אוהבי ומכבדי בית הוריו
לשלום. וילך אל מקום „סוף כל אדם“ לרצות את אבני מצבות זקנו ואביו,
ולחון עפר אמו, ועינוו מקור דמעה. ויעמד פנחס ויפלל: אלי אלי! בחצי
ימיהם הלכו אבי ואמי בדרך כל הארץ, ונותרתי אני לבדי בעודני נער,
היו המלים „בר בטני“ והמלה „בני“ לא תשמענה עוד אוני מפי הורי.
ומותם יאלצני לצאת ממקום ערש ילדותי, אל ארץ לא דרכה עליה כף
רגל אבותי, ואל גוי לא אשמע לשוננו. אבי יתומים! ממך צעדי כוננו, בידך
עתתי, שלח אורך ואמתך המה ינחוני, לישועתך קויתי ה'! וימחה דמעה
מעל פניו וילך אל „נשיא החברה קדישא“ וישקול על ידו מחיר מצבת אבן

להציב אותה מראשתי אמו. ויבא גם אל הגאב"ד לקחת את ברכתו ולפקד לו לשלום.

ויעזוב פנחס עיר מגורי אביו ואת ארץ מולדתו הלך ונסוע. ויבא עד ברי טניא הגדולה, שלם בתורתו לפי מעט שנותיו, חסר בממונו, ותמים בבטחונו. הן מעט שקלי ארצו הנשאר באמתחתו, כמה נחשב הוא בשקל בריטניא עובר לסוחר? ויבנה באבי היתומים המכון צעדיו, ולא נפל לבו.

ויהי כבאו לונדונה, וישא עיניו וירא והנה שמים חדשים וארץ חדשה. עיר גדולה בערךך שלשים עד ארבעים פעמים מנינה העיר הגדולה. רבלת העמים, אופני מסחרה בים וביבשה יומם ולילה לא ישבתו. על ימים יסדה תגור אניות ולא תגור עניות. נותנת לחם לעובדיה, הון ועושר לכנעניה, וכל שכיות החמדה לשריה. ממשלחה מקשבת על דבר אהבת האדם, כל משרתיה צדק צדק ירדפו. ויושביה אנשי מדות טובות, הונני דל וגר, יתום ואלמנה. כל דבר הק ומשפט משני בתי מחקקיה יצא. ומה יענו מלאכי גוי? "איש איש באורת כגר ילך בשם אלהיו וצדיק באמונתו יחיה" — ארץ יקר בעיניה המותה ללאמיה, שר ורש יחד עשיר ואכיון יחשבו לה לבניה. לא תביאם ביד חזקה בצבאתיה, ואף גם את הנמכרים לגדוריה לא תמהר להוציא ללחום את מלחמתיה. וירא שיש לה יתרון מן ארץ מולדתו; כיתרון האור מן החשך... ויאמר "אנכי בדרך נחני ה', פה אשב כי אויתיה ויעבור עלי מה" ויט אהלו בעיר גלאסגאוו, הלא היא ברבת בני שקאטים, ורכולתה ממרחקים ולמרחקים על פני המים. וישב שם כל ימי חייו.

למורת רוחנו כן נחזה בתוך הבאים בדורנו ענגלנדה, עושים מעשים אשר לא יתכנו — לא כאלה חלק הראשונים אשר באו הלום מארצות שונות: את האלהים יראו ואת מצותיו שמרו. שבת ומועד צור מסחר התום מלאכה ועבודה. בעמים לא התבוללו "גרי עריות ובני התערובות" לא היו בתוכם "שכס נסיב מכנאי גזיר" נשמע פעם אחת ביוכל. הטרפה לא אכלו, והשתיה כד"ת. גם מסחרם באמונה, ויצו ה' את ברכתו באסמיהם, ורבים מאלה אשר במקלותם עברו את הים, עשו להם עושר ביושר. וברבות הטובה הרבו צדקה וחסד, ויש נתנו את המעשר. ונקדש כס שם כבוד הנאדר בקדש.

בתיך הבאים בעת ההיא, בא גם פנחס בן אשר בן זאב וואלף הדין, להשתקע. ששת ימים שלח במסחר וקנין את ידו, ויום השביעי קדש לה'. שחר וערב הלך בית האלהים ברגש. ויאכל מיוגע כפו בזעת אפו, ויתן לדל. ויקח לו אשה משכלת מבית ישרים הבאה את הוריה מארץ הוללנדה. ותלד לו שלשה בנים ושלוש בנות, ויקרא את שם בנו בכורו (הנוולד לו ביום השלישי כ"ח לירח שבט שנת תקצ"ז למספרנו, הוא 16 פעברואר 1837 למספר העמים שכנינו) אֵיִשָּׁר כשם אביו.

○ בְּרוּךְ מְבַנֵּי אֶשֶׁר.

„גם במעלליו יתנכר נער“, באביב הלדו נצני כשרנתו נראו שכל-טוב גם זכרון אמיץ וחזק מאד, מתת אלהים גם שניהם; ונוספה עליהם שקידתו הגדולה. שלש אלה חברו בו יחדו, הוט משלש. ויודו הוריו להי חכדו „אל הנער הזה התפללנו, הכי קראנו שמו אשר? באשרנו כי יאשרנו בנים ובנות“. גם בעודנו ילד גדלה אהבתו מאד להבין במקראי קדש, ובהיותו בן שבע שנים היו כל מזמורי תהלים (מאה וחמשים מספרם) עם פירוש רש"י ז"ל אבי כל המבארים ועם תרגום אנגלי, נצורים על דל שפתיו, אחד מהם לא נעדר.

בימים ההם היו שתי ערים גדולות בארץ גאליציא אשר שם האחת קראקא ושם השנית בראדו, ערי החופש, לאמר: חפשי מכל מס החושת על הסחורות המובאות שמה מחוץ למדינה. וינהרו רבים מסוחריהן ארצה בריטיניא, לקנות סחורות מסחורות שונות. כלם עשירים וגבירים, ובתוכם למודי ה'. וכבואם לעיר גלאסגאוו, בקרו את פני רבי פנחס לבית אשער, ויש אשר קנו מידו. ויהי כראותם את בנו הילד אשר, וינסוהו בחדות. זה שאלהו „איה מקום הפסוק... באי זה מזמור כתוב הדר הוא?“ וזה „מה פירושו לדעת רש"י ז"ל, ומה פתרנו לפי התרגום האנגלי?“ ויענם תוך כדי דבור. ויוצא ספר תהלים מחיקו, ויבוקש הדבר וימצא כתוב ככל היוצא מפיו. ויקראו לו „הרוכל הנושא ספר תהלים באמתחתו, הלוך וקראו: מי האיש החפץ חיים?“⁽¹⁰⁾ ויחישו עתידות לו „זה הקטן גדול יהיה“.

וירא הנער תורה כי טוב וחכמה כי נעמה, ויט שכמו לסכל. בעת ההיא היה מספר בני ישראל בגלאסגאוו מעט. בתי ספר גבוה מעל גבוה ונבחים עליהם, היו בה גם אז, בהיותה שרתי במדינת שקאטלנד; ואולם מלמד לשון וספר עברו „לתלמיד המהכים את רבותיו“ לא נמצא בכל העיר מקצה. ונאליץ אביו ללמדהו את כתבי הקדש ותורה שעל פה בעתות הפנויות לשניהם גם יחד. בערב בשובו ממסחרו והוא עיף ויגע, ובנו יקירו מבית הספר, מלבד בשבת וכמועד צור מסחר, ובמחרת השבת התום גם בתי הספר בלמודיהם.

באשרו נולד אשר אשר אשער בממלכה אשר לא יבוכר נער נוצרי על בן גילו העברי, ובן שר על פני רש. בארץ אבן פנתה „חקה אחת ומשפט אחד לכל הלאמים“ (ז'ח כ"ו) ואלו שיהיו או שיעזו אחד המורים, לשום פדות בין תלמידיו על דבר אמונתם ודתם, יגלו מכתבי העתים עונג, ויענש כפלאים. אחת דתו לרדת מעל כסאו, וכבודו ינהל רעהו הטוב ממנו... על כן לא ירעו ולא ישחיתו גם התלמידים זה לזה (ז'ח כ"ו) וילמד בבתי הספר אשר בעירו. מוריו ראו כן תמחו על לבו המבין, אחת דבר המורה שתיים זו שמע התלמיד, ועל זכרונו המהיר לשמוע וקשה לאבד ועל שקידתו העצומה, שואל כענין ומשיב כהלכה, גם המכתב באר היטב. וינסהו עשר

(10) ויקיר (פ"ז אות ב') וזלס (פ"ז י"ט ב').

פעמים, והכמתו עמדה לו. וביום נחלקו המנות הראויות לתת לבחירי התלמידים (Prizes) נתנו לו מנה אחת אפים, כי ברוחו פי שנים.

וילך מחיל אל חיל, ויעש חיל. בן שבע עשרה שנה היה רועה את חבריו כבירי ימים ממנו בשדמות המדעים השונים למיניהם. וישמור מזוהת פתחי תבונה ושערי ראמות חכמות, וילמד בשנים אחדות מה שתלמיד ותיק לומד בשנים רבות. ואהבת אביו לחכמת הרפואה (יזה ד') מצאה קן לה גם בלבבו, ותדבק נפשו בה. ובמלאות לו אחת ועשרים שנה, רכש לו את תואר הכבוד „רופא“ בלוית כתב תעודה „האדון אשר לבית אשער חכים יתקרי ודא קטאר יתקרי, ורפא ורפא לכל מחלה חדרי בטן, ויחבש רטיה לטריה לכל פצע והבורה, ואת מספר רופאי בריטניא הגדולה, ימלא“¹¹⁾ ונחתם בטבעת הממשלה, לאת כל ונכחת.

בשנה ההיא אל על קראוהו, וינתן לו רשיום לבא בסוד שיח גדולי הרופאים בקרב אהל מועדם אשר בעיר עדינבורג¹²⁾ כי לא המדרש עיקר כי אם המעשה. ותהי ראשית מלאכתו באחת ערי גלאסגאו¹³⁾ ולא ארכו לו שם הימים וישב לעיר מולדתו, וירפא עשירים בכסף, ועניים—בין שהם בני ברית ובין שאינם בני ברית—חנם אין כסף.

ז דר. אשער רופא ומזכיר בגלאסגאו.

ואף גם זאת בהיותו לומד יומם בבתי מדרשי חכמות ולשונות שונות, ובערב המלאכה לפניו לערוך לו בביתו מה לענות מחר על אשר נשאל היום (Lessons) קבע לו עתים למקרא, משנה וגמרא. ויאתו בזה וגם מזה לא הניח ידו, וטובה חכמה עם נחלה. בלא מורה ומנהל למד שפת קדשנו לכל חקיה ומשפטיה, ויכתוב עברית צחה וברורה, מלים שקולות ומדודות, ויגדל כחו בלשון נופל על לשון. וילמד את ידיו לכתוב ולצייר בחרט אנוש את כל מיני תמונות אותיותיה כסופר סת"ם. בחכמת החשבון, התשבורת והמידה ידיו רב לו. ויערוך מערכת ספרי השבונות כאחד הגדולים במלאכת מחשבת ההיא. דברי הימים לכל העמים ומה גם קורות היהודים לשבט ולחסד, שעשועי נפשו. — ובימי שבתו בעיר מולדתו לרפא חולים (יזה ז') התנדב להיות המזכיר לקהל עדת בני ישראל שלא על מנת לקבל פרס (Hon. Secretary) ולמועד צאת השנה הביא השבון מכל הנעשה והנפעל במשך השנה התמימה, וישתוממו פרנסי ומנהלי העדה על כחו וגבורתו גם באלה.

11) Medical man and surgeon.

12) Royal College of Surgeons of Edinburgh.

13) Bishopbrigs.

גם אחרי צאתו את העיר ויחן בלונדון (אות ה') נשא חן מקומו הראשון והשני במאזנים יחד. ויהי חבר לכל צרכי עדת עיר מולדתו בגוף ובנפש. בהתנדב עם לבנות להם בית תפלה האומר כבוד פנימה וחצונה, הרים גם הוא את תרומתו כאחד הנדיבים. ויכן שני ספרי תורות, האחד לו ולביתו, ואת השני עמף בשיראין נאים ויצף את גליליו כסף, וישלחהו לבית הכנסת ההוא לפני ה' לזכרון. וכאשר שלחה לו העדה הקדושה מכתב תודה, השיב לה "טובתי כל עליכם, את חובתי מלאתי, אשר עזב רבצו וישכת מרעיתו, בורח ולא נוסע הוא, חרפת המקום אשר יצא משם וחרפת המקום אשר הלך שמה".

מימים ימימה בא שמה לבקר את פני אמו ואת משפחתו. וירא ראשית לו לחקור ולדרוש היטב על אדות מצב העדה. ויהי פתגמו "גר ותושב אנכי עמכם" ועת כסף התנופה נדרש, הביא זהב. כל איש צר ומצוק כעברי כנוצרי הנמצא שם, הוחיל לקראת בואו, ותקות המיחלים לחסדו, נמלאה. והקהל לא היה נושה טובה. א' בצאתו משם וילך לונדונה, שלחה לו העדה כלי כסף למזכרת בלויית מכתב תודה על אשר התנדב להיות רופא חולי הדלים ולה למזכיר בלא משכורת. ב' במותו באו במלאכותה הדרשן המשביל Rev. E. P. Phillips ועל צבאו הנגיד Mr. M. T. Cohen לונדונה לעשות עמדו חסד ואמת. ג) ובשובם, יצאה פקודת הפרנס Mr. S. Morris ומשנהו Mr. J. Frankenburg לקרוא לבכי ולמספר, וההיכל הגדול מלא מפה אל פה, ובתוכם אשר לא מבני ישראל המה: פקידי הממשלה, רופאים ויודעי דת ודין. ד) וישלחו שני מכתבי נחמים, האחד אל אמו ואחיותיו הנמצאים שם, ואת השני אל אשתו וצאצאיו אשר בלונדון, על שברם הגדול כים. ה) ויפתחו את שמו ואת מעלליו הטובים פתוחי אבן, ויבנוה באולם בית הכנסת הנזכר לזכרון.

ח) דר. קונשטאדט ודר. אשער בלונדון.

בשנת ברכ"ה היא שנת 1862 עזב דר. אשער את עיר מולדתו ויבא לונדונה לרפא חולים. צעיר לימים, בן המש ועשרים שנה, ומעט כסף בפי אמתחתו; ואולם חכמתו האירה פניו, ושמעו הטוב הלך לפניו. בימים ההם היה מספר בני ישראל בלונדון הכירה רב באיכותו (אות ה') ומעט בכמותו. וגם אלה נפלגו לשלש פלגות: א) מחנה הספרדים (Portuguese) אשר יתילדו למשפחתם בית אבותם גולי ספרד ופורטוגאל, הבאים עד הלום מהוללנאנד לרגלי הרב החכם הכולל רבי מנשה בן ישראל (נפשו בטוב תליון) בימי ממשלת Oliver Cromwell ויורו ככל אשר הובא "ביתה יוסף" מנהגיהם גם פיוטיהם כדרכי אבותיהם. ב) מחנה האשכנזים: ילידי רוסיא, פולין, גאליציא, הוללנאנד, אשכנז וצרפת. לכלם בשם אשכנזים (German) יקרא, אף כי מנהגיהם כמנהג פולין, בלכתם בתורת גאוני

אשכנז אשר אסף ואשר הוסיף רבנו משה איסרלש (זכרו כיון הרקה) בדינים ומנהגים אשר לא כמחשבות רבנו יוסף קארן (זכרו כיון לבנון) מהשבותיו. ג) ומחנה מוציאה ישן מפני הדש (Reform) ממעי הספרדים יצאה וממנה התפרדה. וולתי „בית השחיטה“ אחד לכלם יחדו (תחת משמרת פקודת הגאביד לקהל אשכנזים בדור דור, והאספות אדותה בחדר הועד בית הכנסת הספרדים עד היום הזה) אין מחנה האחת נוגעת בחברתה כחוט השערה. בתייהם ובמותם נפרדו כשלוש ערים. ותהלת שלשתן ידבר פי, כי איננן כשלושה ערים, לא תשחיתנה האחת לרעותה כאויבת לצרתה, ובכל עת צרה לכלל ישראל, תתאחדנה ותצאין יחדו לישע אחיהם היהודים המרודים (לוח י"ח).

ובמחנה האשכנזים לא היו בעת ההוא כי אם שלשה בתי כנסיות גדולים, מלאים כבוד ה' פנימה חופף עליהם חצונה ¹⁴) מלבד איזה בתי כנסיות קטנים מהכיל המכונים „חברות“ רובם בקדם מזרחה, ומאלה אשר במערב הכירה לבנים נפלו וגזית נבנו. ובית מדרש מקום התורה והעבודה, ושם המשפט. ובהגיע תור ימי התרועה והכפורים הוקמו במלאכות בית הכנסת הגדול: דרשנים וחזנים, קורא בתורה ותוקע בשופר, וגם משמשים בבית הספר „אף אתם בחנם“ (Jews' Free School) ואלה אשר מטה ידם מהיות חברים אף לאחת החברות, באו (ויבאו גם עתה מימים ימימה) שמה חנם אין כסף.

ועדת האשכנזים היתה אז „קהל“ וגם „קהלות“. בדברים אלהים היו לבשר אחד, ויהי להם יחד: בית דין ובראשם האב"ד הרב הגאון החכם הכולל כמוהר"ר נתן הכהן דר. אדלר (נפשו בצל שדי תלונן) בית המדרש כדבר האמור, ובית מדרש למטיפים ולחזנים (Jews' College) ובית ספר הפשי לתנוקות של בית רבן, ובתים משען לזקנים ומשענה לזקנה, לאלמנות וליתומים, גם רופא אחד לרפא חולי העניים. ואולם בדברים אחרים היו אגדות אגדות, זעיר שם זעיר שם, ולכל כנסיה וכנסיה אוצר בספה מיוחד, וגם במותם נפרדו, ומספר הכתות מספר „בתי מועד לכל חי“.

החכם Dr. Cunstatt רופא הדלים, מהיר במלאכתו, בא בימים. וכרב לשנותיו כן הרבה (וכן ירבה) מספר הבאים הלום מארצות קרובות ורחוקות, זה לגור וזה להשתקע, ותכבד עליו העבודה ויקונן „איכה אשא לבדי?“ וכראותו את דר. אשער קנמן חדש מלא ישן, ויהי בעיניו כמוצא שלל רב. ויכרתו שניהם ברית, וישבו יחדו באחת רחובות מזרח העיר ששם רוב היהודים נחתים ¹⁵) וכראות העדה כי איש כלבכם בא, ויקבלוהו להיות לרופאם הישיש לעזר ומושיע. ויקצבו גם לו משכורת כבוד כמשפט. לתקופת השנה הביא דר. אשער השבון מעשהו ומעשי רעהו מראשית השנה ועד אחרית שנה, הכל באר היטב ובסדר נאווה מאד, וייטב בעיני

¹⁴) Great, New and Hambro Synagogues.

¹⁵) Castle Street, now Goring Street, Bevis Marks.

„עיני העדה“ ויאמרו איש אל אחיו „מי פלל ומי מלל כי הרופא הצעיר לימים ידיו רב לו גם בכל מלאכת השבנות?“ וקרא זה אל זה ואמר „לגבי דר. אשער מלתא וזרתא היא, וכבר נסה באלה בימי היותו בעיר מולדתו“ (אות ז).

ט) ויותר דר. אשער לברו.

וימת דר' קונשטאט, ויותר דר. אשער לברו לרפא חולי הדלים. בשנת תרכ"ו היא שנת 1866 החל הנגף (שומר ישראל ישמרנו) המחלה הרעה הנודעה והנוראה אשר כשמה כן היא חולי-רע (Cholera) משלה בגבורתה עולם ורבים הללים הפילה. ולעצור במגפה נוסדה בבירה „הברת משגיחי נגעי אדם ונגעי בתים“ כי על דברת הרופאים „ממעונות רעות, למות תוצאות“ ויבחרו בדר. אשער להיות ראש המשגיחים¹⁶⁾. מי ימלל עבודתו יומם, ישמיע כל עמלו גם בלילה. ורבים מהעומדים על שפת הקבר... השיב לתחיה ורפאם, וירא העם וירנו.

על פי עצתו והצעתו נבנו בעיר נארוואד הקרובה ללונדון בתים לנהשלים עיפי בה, להנפש¹⁷⁾ לאנשים לבד ולנשים לבד. העיר מצער, מקום גנות ופרדסים ורוח צה עליו שפיים. שם ינחו יגיעי כה עד חיותם, ושם הוכן להם מטה ושלחן וכסא ומנורה, רופאים וכמי מרקחת ומשמישים יומם ולילה הכל חנם אין כסף. וכל אשר יצוה הרופא לתת לאיש ואיש ינתן לו ברגע. שם ישבו שלש שבועות, ויש עד ירח ימים לפי ראות עיני רופאו. עיף הולך ועיף בא, והבתים לעולם מלאים. ויתנדב דר. אשער להבהין בין עיף ויגע ובין חולה, את החולים שלה אל בתי החפשיית אשר בפה לונדון, איש איש אל הבית הנועד למתלתו; ואת הישישים והתשושים העיפים והיגעים אשר לא יחסר להם כי אם מנות ימים אחדים, שלה נארוואדה להחליף בה. והאולם אשר לבית הכנסת הגדול נבחר למקום הבחינה והבקורת, כי קרוב הוא אל רחובות רוב היהודים. ויעש מעשהו זה מנדבת לבו רבות בשנים.

ובאשר צדק קראהו לרגלו, לצאת לישע כלל ישראל, לנסוע לזקוף כפופים בארץ הקדושה (אות י"ז) להתיר אסורים בארצות הצפון (אות כ) לתמוך נופלים הבורחים לגאליציא מפני חמת המציק (אות י"ח) ולמצוא מנוחה אל הגולים אשר הגלו בערום ובחסר כל (אות י"ט) לא יכול עוד להיות גם רופא חולים. וימלא אחות מרעהו החכם הרופא Dr. Morris ואחרי כן התנו כבנו (אות כ"א) החכם הרופא Dr. A. Cohen והוא יכהן תחתיו עד היום הזה.

¹⁶⁾ Inspector of the Sanitary Committee.

¹⁷⁾ Jewish Convalescent Home at Norwood.

י קרופא המוהל.

הוא היה מוהל מומחה, ויעש "שלוש אלה" בהרף עין, ברוחו פי שנים "מוחץ ורופא" ובהולד בן זכר לאחד הרוזנים השועים, בחר בו. והוא לא ידע פדות בין היכל שר האומר כבוד ובין עלית קיר קטנה מעונה לרש. וכאשר נקרא למול בן דל בקצה חבל מזרחת, בא למועד שמור, ויום זה בשבת או במועד אם יקרה, והדרך רחוקה מן נהו איזה פרסאות אנגלית ברצוא ושוב, לא עצרהו הגשם והשלג והאד העולה מן הארץ, וילך ויבא וימל, וישב אל מקומו ברגל. וזהב תנופת השרים הישרים (אות פ"י) אשר היה דרכו להביא אתו (פעם במתנה ופעם בהלוואה) שלח ביום של פניו ולא יראה פניו ריקם.

זה מאה וארבעים ושש שנים (בשנת תק"ה היא 1745) נוסדה פה לונדון "חברת הכנסת ברית" (18) משען ומשענה אל "בעל הברית" אשר מטת ידו. והמוהלים המומחים בדור דור, יתנדבו לקבץ את כסף "בעבור שנדר לחברת הכנסת ברית" מאת המתברכים, איש איש אשר ידבנו לבו, אין אונס. וביד המוכיר אשר לה, אל גזבר אוצרה יובא. והנה ככל החברות החפצות להיות נקיים מה' ומישראל תדפיס גם היא שנה בשנה השבון הכנסותיה לעמת תוצאותיה, ואת פרשת כסף שטרי המדינות במרבת השמור לה לטובתה. וניתי השבון שנת 1885 ונחזה, כי במשך השנה ההיא קבצו עשרה מוהלים מומחים איש איש כפי יכלתו (אחד המרבה ואחד הממעיט ישא ברכה מאת אלהים ואדם). והמרבים להביא: המוהל הנודע ר' שלמה הלוי (Rev. S. Levy) הביא L. 26 וד"ר אשר אסף L. 15, 0. וכל יושבי שער מקומם יודעים כי הראשון מל חמש מונים בכל יום תמיד מאשר מל השני? אמנם זה ידיו מלאו עבודת הקדש בחבל מזרחת, וזה מעטי הכמות ורבי האיכות בהיכלי שרים ובארמנות גבירים אשר בפאת מערבת.

בשנת תרל"ג היא שנת 1873 הדפיס את ספרו "סדר ברית מילה" (19) ויפרד לשלשה ראשים: א') כל הברכות והתפלות כמנהג ספרד וכמנהג אשכנז, ליום השמיני לנער היולד, עם תרגום אנגלי. ב') כל דיני המצוה ההיא מסודרים בסדר נאוה בשפת אנגלית. ג') ודרכי הרפואה לכל מהלות הנמולים. וירא אותו הגאב"ד זצ"ל כי טוב, ויצו על כל המוהלים המומחים אשר בכל מקומות ממשלתו להורות כן לדורות.

18) Society for Relieving the Poor on the Initiation of their children into the Holy Covenant of Abraham.

19) The Jewish Rite of Circumcision with the Prayers and Laws Appertaining Thereto Translated into english introductory Essay.

הוא מצא מכונה (Machine) למול את בני נכר הארץ המתידיים. להמעיט את כאבם, ולהחיש רפואתם. ראוה מוהלים דאתמחי שמייהו ויאשרוה, רופאים ויהללוה.

רוב המוהלים בפה ובמדינה, עושים את מלאכת הקדש הזאת ומתן שכרם בצדם. ובתוכם ד"ר אשער. ויט לבו אל עדות ה' נאמנה ואל אל בצע. פעם אחת כבדהו אחד הגבירים האדירים למול את בנו, ויבא לראות השלום לילד, וימצאהו בריא. וישאל את פי האב, באי זה יום ובאי זו שעה נולד לו הבן, ויענהו „לא אכחד כי בני זה נולד ביום הששי בשבת, ונועצתי להעביר את מועד הברית ליום הראשון לשבוע הבא. כי רק ביום ההוא יוכלו אוהבי ורעי כורתי בריתי עלי זבח משפחה, לקחת להם מועד לבוא לשוש אתי משוש". וימאן לתת יד לדחות את אות הברית על לא דבר, בהיות הילד בריא והזק, ויפן ויצא בחרי אף. ויהי כראות בעל הברית כי זה הדבר הוא עון פלילי, ויאסור את רכבו ויבא אליו ויחל את פניו לבוא למועד אשר צוה אלהים. ויבא וימל במועדה.

ומיום ישראל בעמים יתבולל, פשו ורבו „בני התערובות“ (פוט סי) מאן ד"ר אשער למול ילד עד הודע אליו כי אבותיו באו תחת כבוד הופה „כדת משה וישראל“. ויהי היום ויכבדהו אחד הקצינים הפסחים על שתי הסעפים, למול את בנו אשר ילדה לו אשתו הנוצרית — ויענהו: אני פי תורת שמור, וזאת חקת התורה, א' העברי העובר על פקודת ממשלת ארצו, אלהים יחקר זאת. ב' וגם בממלכה אשר לא אסרה אסר על אזרחיה מהמיר את דתם בדת היהודים (נשא למשל, „ארצנו“) חלילה ליהודי להסית איש או אשה או ילד משאר הדתות להחליף את דתו בדתנו, איש איש ילך בשם אלהיו, וצדיק באמונתו יחיה. ג' ובארץ חופש הדת, כבוא בן נכר הארץ לרצונו לחסות תחת כנפי אלהי ישראל, ירצה. ד' שלשת השופטים היושבים על מדין, יודיעו לו את החטאים שאנו חייבים עליהם... וכאשר יענם „בלב שלם ותמים ובנפש חפצה הנני מקבל עתה עלי את כל המצות והמשפטים החקים והתורות אשר צוה אלהי העברים לשמור ולעשות“ יוכלו לקבלהו. ה' לעיניהם המול ימול בראשונה. ו' ולעיניהם יבא במים באחרונה. ז' ואם שלש אלה יעשה, יקראו את שמו בישראל: עברי בן אברהם העברי. ח' ואם נקבה הוא: תקבל עליה את כל מצות בנות יהודה ונשי ישראל. ט' אחרי כן תבא במים לשם יהדות ויקראו לה: יהודית בת אברהם היהודי. י' ויען וביען לא מבנות יצחק ויעקב היא, לא תהיה לאיש מזרע הכהנים לאשה. י"א וגם אשר לא מזרע אהרן הוא, לא יארשנה לו עד מלאת לה תשעים ואחד יום מיום בואה בקהל ה'. י"ב חקה אחת ומשפט אחד לבא ולבאה, ולילד מובא או מובאה בקהלנו. — אלה החקים והמשפטים אשר צוה אלהי העברים לכל בני ישראל בכל משבותם לדרתם חקת עולם. — והנה שלשת הבנות והבן אשר ילדה האשה אשר ארשתה לך רק כות הממשלה בלבד, כמוה גם הם לא לנו המה, ובהיותנו בארץ חופש הדת, אם שניכם תבטחוני נאמנה: כי

בקומה ממשכבה תתייהר עם ארבע צאצאיה יחדו, וכי במלאת שלשה ירחים תארשנה לך גם כדת משה וישראל, אבואה עם שלשת השופטים יחדו אל תוך ביתך, ולעיניהם אמול את הילד, ויחשב לכן אברהם — ומולדתך אשר תוליד אחריהם, לעברים ולעבריות מלדה ומבטן ומהריון יחשבו, לך הורע ועל שמך יקראו למשפחתם לבית אבותם — ויבטחוהו, וכן עשו.

יא) המזכיר בבית הכנסת הגדול.

בימי היות מחנה האשכנזים עדר עדר לבדו (לוח ה') נפקד מקום המזכיר בבית הכנסת הגדול, וישתדלו שלשה חכמי לב להשיג את משמרת הכהונה הזאת, כי רבה היא ומתן שכרה בצדה לא מעט. ובתוכם ד"ר אשר. ויהי לו ביום הבחירה (22 אפריל 1866) יתר שאת 53 בוחרים על האחד, ויתר עז 133 על השני, ונבחר ברוב דעות. ויעל לכסאו בחמישי לירח יולי להשנה ההיא.

ולו משפט הבכורה בבחירה: (א) לא בא להתלמד ולא להתרגל בעבודה, וכבר למדו ידיו לכל מלאכת חשבנות הצבור והיהוד (לוח ז' וסוף ה') מדרש ומעשה עדיף. — (ב) הפרנס אשר ישב ביום ההוא בראש האספה היה הגביר השוע המנוח הר"ר לוי הכהן²⁰ מן הכהנים הלויים אשר ילדו לשפת קדשנו, ויקרא ויכתוב עברית (כאשר אלפחו אלוף נעוריו הרבני המליץ הר"ר שמשון ראזוק ז"ל הנודע בשיריו לעתים מזומנים²¹) ויהי כראותו את מכתב בקשת ד"ר אשר כתוב הדר הוא בשפת אנגלית ובלשון הקדש, וכי גדול כחו בשפה הקדושה, לבית ישראל אבן הראשה, בה דבר הארון בקדשו על הר סיני ואל עבדיו הנביאים, בשפה הברורה אשר פרט נעים זמירות ישראל תהלות לנורא תהלות, שפת החכם מכל אדם ממשל משלים אין על עפר משלים — ויקם על רגליו וישא משלו ויאמר „אחי ורעי! הנה שלשה מכתבי בקשה מאת שלשה משכילים ערוכים עתה לעינינו. לשלשתם נאווה תהלה, ואם לא אמות כי אחיה אעשה את כל אשר לאלי ידי לעשות, להושיע לאיש ואיש מהם לבוא אל מחוז חפצו לפי כחו וגבורתו במדרש ובמעשה; ואולם להיות מזכיר העדה יגדל כח ד"ר אשר, כי מבין הוא גם לכתוב בשפה אשר רבים יחשבוה לשפת יתר, והם לא יתנו לב לדעת כי היא הכריה התיכון בתוך כל אחלי יהודה. ואתם ידעתם גם ידעתם כי שה פזורה ישראל ורבים מאחינו יושבים בארצות רבות במצור ובמצוק, ולא לבד מארצנו הקדושה גם מכל ארצות הקדם והצפון יבאו הלום מכתבי בקשה יום יום. רעב כי יהיה באחת המדינות, וכי תצא אש

²⁰) The late Mr. Lionel L. Cohen, in the chair.

²¹) The late Rev. S. H. Rausuk.

ומצאה אהלי יעקב באחת הערים, או איש הקנאה והשנאה בהתחדש עלילת שוא באחת הארצות, אל מי יפנו האמללים האלה ביום צרתם אם לא אל אהיהם אשר בלונדון הבירה? וליד מי יבאו כל המכתבים הכתובים בדמעות שלישי? אל המזכיר אשר לבית הכנסת הגדול, הוא יתוה דעו עליהם והוא יציע את מחשבתו לפנינו והוא יענם במלאכותנו, הידעתם אחי ורעי מה שם השפה אשר רובם ככלם בה נכתבו? שפת קדש! ודיר אשער זה האיש אשר אנחנו מבקשים, ויענו כלם «כן דברת». (ג) גם שפת עלגים הכרויעה את כף מאזני המשקל. אשר עינים לו לראות ולב לדעת, יבין כי תעודת המזכיר איננה רק לגבות ולאסוף את מסי הקהל לצבור כסף וזהב המרים המרים עד כי הדל לספור; כי אם להיות גם משגב לדל ומעוז לאביון, להקים כושלים, לרחם גר ולעודד יתום ואלמנה. בהיותו סוכן אוצרות כל הצדקות השונות למיניהן, ממלא מקום המתנדבים בעם לתת את תרומתם לפי ראות עיניו. הוא צנור הצדקה להשפיע ולהשביע — הגיד לך אדם מי ומי ההולכים בלב נשבר ונדכא לבקש עזר ותשועה? עניים מרודים! תשע הידות הפשוטות לקבל, הבאים מארצות שונות. האחד בא לגור, והשני להשתקע, והשלישי צל עובר. לא בצל הכותל או האלה והאלון; כי אם בצל עוף פורח מקן אל קן — ארה מר נפש הנוסע בכבודות מארצות הצפון עד אמעריקא או אוסטרליא, ומדי עברו דרך ארץ בריטניא יום או יומים יעמוד בלונדון הנודעה לאוהבת חסד, ובא בלב מלא יגון ועצב אל הסוכן לבקש «צדה לדרך» ואל מי תדמיון עני עומד לפוש? ומה דמות תערכו לאביון עומד לכתף? כעוף יעופף נודד מן קנו ומדי עופו יבט לארץ והנה גרגר הטה או כסמת, יטוש אלי אוכל, עודנו בפיו יפרוש בנפיו ויעוף ביעף אל אשר ישאנו הרוח הצרור ככנפיו⁽²²⁾ ולא אחד בם דובר אנגלית! העל כן לא יחוננו? ומה הטאה האלמנה העניה הבוכיה «הבה נא לי שכר האניה עד האמבורג, בתוחלתי כי שם יעמד לי רוח והצלה עד ברלין וגם שמה ימצאון רחמנים בני רחמנים אשר יושיעוני לשוב אל עוללי העטופים ברעב. אביהם הוא בעלי, מת... ונותרתי אני לבדי להיות להם לאב ולאם» אם בנעוריה בית אביה וגם בבית בעל נעוריה לא למדה בריטנית? יגדל עונה מנשוא ולא תרחום? תבך, תחנן, תשוע ואין עונה? לא יעשה כן במקומנו! — היודע את שפת מר הנפש ידוע ידע מרת נפשו בהתחננו אליו, ידרשהו, יחקרהו, ויושיעהו. תחננים ידבר דל, ויענהו רבות לא קשות ולא רתת — ואז תשא כל העדה עשתי עשר ברכות מאת המוריש והמעשיר ולא שש בלבד⁽²³⁾. וכי ילא בעיניך מי למד את ד"ר אשער גם שפת עלגי שפה? הסכת ושמע: את השפות הברורות למד בבתי מדרשי המדעים, שפת עבר מעט מאביו (א'ו'י) והרבה מעצמו (א'ו'י) ומורים ללמדהו גם שפת פלג (Jargon) היו לו רבכה כעצמה השדה, די

(22) מבלי (כ"ז ח').

(23) כ"ז (כ' ז').

והותר — בהיותו רבות בשנים רופא חולי הדלים (אות מ' ט') והוא עומד עליהם מן הבקר ועד הערב «ושבשתא כיון דעל על». ויעל עליו הגורל אשר הוטל בחיק, וביום השני לירח יולי 1866 עלה לכסאו.

וכאשר פתר הפוי"ט הכהן בן היה. העדה מצאה עוד שתי משמרות כהונה נקיות ונכבדות גם לשני החכמים אשר כמוהו השתדלו להיות למוזכר. איש איש משכורתו ומהללו לפי פעלו ומעללו. ולשלשתם נאווה תהלה, כי גחלי אהבתם לא נכבו ולא עוממו, ובריתם נאמנה כמקדם וכמאז.

(יב) נתן החכם.

לאט לאט נבנו עוד בתי כנסיות גדולים רחבי ידים (ועתה הודות לאל חי יש כאלה בכל מקצעות העיר הגדולה לאלהים) שמחה לאב"ד בראותו עדתו הולכת וגדל וכרב למספרה בן ירבו בתי כנסיותיה; ושמחת הגאב"ד (נפשו במעונה אלהי קדם) מהולה ובלולה בתוגה. אחרי רואו כי גם החדשים רק בדברים אהדים יחד יתחברו, ובשאר הדברים איש לא הל מקד שו ישראל (אות מ') לבד — לבד — ולבד —. גוי בקרב גוי. ונחשב בעיניו כל בונה בנין חדש כבונה על מנת לסתור את סכת השלום, וכפרץ נופל נבעה בחומה נשגבת... ויגר מאד פן לפתע פתאם איש מעל אחיו יפרד ואשה מעל אחותה, ואוהבים יהפכו לאויבים. ומי אוהב שלום יותר ממנו? וחכמתו עמדה לו, ויעצור ברוחו ושמר את הדבר לעת מצוא. ויבקשנה, ויחפשנה, וימצאנה.

ויהי ביום הראשון לחג האסיף שנת תרכ"ז (היא שנת 1866) ויבאו אליו כל פרנסי ומנהיגי בית הכנסת הגדול כדרכס לקבל את פני רבם ברגל, והוא יושב בסכתו והוגה הלכות חג בחג. ויקבלם באהבה, וישבו ויברכו «לישב בסכה». ויקם על רגליו וישא משלו ויאמר:

«ראשי עדתי, פארי קהלתי!

אתם עדי כי רב גם אב אנכי בכל מקומות ממשלתי. שמעוני נא כי פי אביכם המדבר אליכם, ולטוב הקהל כלו אשר ישנו פה ואשר איננו פה, אחים בני אב אחד»

«ספרי קדשנו יעידון יגידון כי כל הימים אשר שנים עשר שבטי יה היו כאיש אחד הברים ואיש את רעהו עזרו, ידם רוממה ויעשו חיל. שלומם פנימה הוליד את שלומם חצונה וילכו מחיל אל חיל. ומיום אפרים נפרד מעל יהודה אחיו, קרא אסון אל אסון, וכל יודעי עתותי בני עמנו ממצרים ועד הנה, יעידו יגידו כי קסם על שפתי מוריני ומאוריני באמרם: ביום בחר לו יה ישראל לסגלתו, לא מצא כלי יוכל רב טוב ליעקב חבל נחלתו, בלתי השלום יכלכל את ברכתו»⁽²⁴⁾.

(24) סוף מס' טוקין.

„מהלל אקרא אלהי, עדתי הולכת לאור ערים רבות וגדולות בכל מעשי הצדקה והחסד. עת כסף ידרש, יובא זהב, ובהתנדב עם לבנות בית תפלה חדש, אות כי יש אלהי בקרבם, ואתן שמחה בלבי. ושבעתים יגדל ששוני ביום נהיה כלנו לבשר אחד, לאמר: קהל אחד וקהל אחד. לא טוב היות כנסיה וכנסיה לבדה, כרבות העדרים כן ירכה (הם כי לא להזכיר) פירוד המחשבות והלכבות, ותמעטינה הצדקות והנדבות. ובהיותי הרועה חובתי לאלהים ואדם להיות צופה עומד על המצפה לראות את הנולד בדור נולד, ואת אשר יוכל להקרה באחרית הימים. אי לזאת בימי שבתי לכסאות אלדענבורג והאנאפער שמתו לי את האחדות למטרת, ומיום בואי הלום שמתיה לתעודתי, ועד זומי האחרון יהיה השלום מגמתי—ובהיות לונדון הטבעת הגדולה בשלשלת ערי יהודה וישראל מלוא רוחב ברטניא הגדולה, אשר הנני אלהי אבותי להיות למורה בדרכי התורה והעבודה ועשות חסד, עיניהן אליה נטויות בכל עת ללכת בדרכיה. ובאשר תהי הבירה לעדה אחת, תלכנה כללהנה בעקבותיה, אחת מהנה לא נעדרה, ושלום על ישראל.

„ראשי עם! שחר וערב אנהנו שופכים שיה: שמור שארית עם אחד; ואיש מעל אחיו יפרד? וכיום השבת: ומי כעמך ישראל גוי אחד; ונהיה גוי בקרב גוי? תשמענה נא אזנינו מוצא שפתנו במקדשי אלהינו, וכן תעשינה ידינו. — באלהים אהלל דבר, גם עתה לא אראה ריב ולא אשמע מדון בתוכנו, והן בדברים רבים הננו נאהזים ונאהדים מתמול גם שלשום; ואולם שבעתים תעשינה ידינו תושיה כאשר תתאחדנה, מעשותן בעת תפרדנה.—”

„ולבי יחיש עתדות לנו, יבא יום—אראנו—אשורנו — יום תפקחנה גם עיני החברות הקטנות הנמצאות בזה, ותראינה שלום כי טוב ואחדות כי נעמה. ביום ההוא תכרותנה גם הנה ברית אחים לאגודה אחת, ותקשרנה בעבותות אהבה באגודתנו. תלכנה נא הגדולות לאורן, ותצאנה הקטנות בעקבותיהן. והיה במקום אשר יאמר היום: קהלות יעקב; יאמר ק"ק כנסת ישראל. הקהל, תורה אחת לעשיר ולאביון, חקה אחת ומשפט אחד לאזרה ולגר, אנשים אחים נחנו, שארית עם אחד אנהנו, והאמת והשלום אהבו.”

„ודבר בעתו מה טוב. החג אשר אנהנו חגגים היום, חג הסוכת שמו, חג האסיף זכרו. בחג הזה ארבעה מינים שונים לאחדים בידנו: ואבותינו ספרו לנו כי בעת דבר ה' יקר, קם הנשיא רבן גמליאל על נדיבות ויקן כפות תמרims בעד אלף זוז²⁵) ואלו חסרו לו ערבי הנחל במחיר קשיטה אחת נחשת, לא יכול לברך על שאר שלשת המינים האחרים אשר הרבה במחירם; ולמה זה תפרד כנסיה עשירה מכנסיה דלה? — וחג האסיף עת כנוס כנסיותינו, והיה האהל אחד. ודעו אמנה כי בכל

²⁵) סוכה (מ"ח ז').

מצות ה' אשר תעשינה (מאתים וארבעים ושמונה מספרן) לא תמצאנה
כי אם שתיים אשר כל אברי ועצמות ועורקי הדלקים במו, נכנסים
ובאים אל תוך המצוה פנימה: א) היכל ה' ב) והסכה,
ובשבתנו עתה גם יחד תהת צל הסכה, נפרוש סבת שלום על כל
העדה למגדול ועד קטון, ובגלל הדבר הזה יפרוש שומע תפלתנו את סבת
שלומו על כל בית ישראל ועל ירושלים.

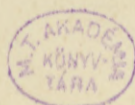
אלה הדברים מלב כהן מורה יצאו, באוני ראשי העם באו. כי עון
לשפת אמת ותעצמות לדברים הנובעים ממעמקים, יכו שרש ויעשו פרוי,
ויענו כלם פה אחד, "כל היוצא מפי מורנו, תעשינה ידנינו" וקרא זה אל זה
ואמר, "הג האסיף זמן שמתנו, עת כנוס כנסיותינו, לאגודה אחת תהי עדתנו,
עד יבנה בית מקדשנו" — וכאשר הלפו ימי ההג, יחד נאספו אספות גדולות,
ראשי עם, קרואי מועד אנשי שם מכל הכנסיות הגדולות, ואגודתן על ארץ
גוסרה עד היום הזה.

י' לוי ואשר אחים.

והמשכילים יבינו, כי ביום בוא הכנסיות הגדולות, "בברית שותפות"
לא נשא רכושן במאזנים יחד, לא בנכסי צאן ברזל (Property) ולא במטלטלין,
לא בעושר שמור להן, במרבית לטובתן, ולא בשוה כסף. אף לא הכנסותיהן
לעמית תוצאותיהן שוות; ורק על פי תנאים ואופנים במועצות ודעת יוכל
להיות כיום אחד לכלהנה — ויבוקש איש אשר כה בו למצוא את המסלה
הישרה — כיודע דת ודין העושה הווה בין כנעני ארץ הבאים להתאחד
במסחרם ורכוש האחד עולה על רכוש עמיתו ארבעתים או שבעתים —
וכל העם על מקומו יבא בשלום.

ונמנו וגמרו לבהור במזכיר בית הכנסת הגדול לעשות "תקנות
הדשות" בתנאי קודם למעשה: א) את כל עניני הרכוש, יהשוב לדיני
ממונות בין איש לרעהו, יכונם יערבם, יציעם ויביאם לעיני ראשי העדה
ומנהליה, והם יחוו באספה כללית את דעם אם הוא על דעת הקהל,
ואחרי רבים להטות, להם לבדם המשפט, כי כסף העדה הוא. ב) לא
כאלה חלק דבר או חצי דבר הנוגע אפס קצחו בדין מדיני התורה אשר
תעשינה או אשר לא תעשינה, יהי בעבודה או בגמילות חסדים, או
באחד מנהגי שלמי אמוני ישראל, והובא אל הגאב"ד, לשמוע פשר דברו
אם הוא על דעת המקום. אשר בידו מהקרי התורה ותועפות הרת
והאמונה לו. אלה המשפטים לאלהים המה, ואטו כולא עלמא דיני
גמירי? —

ושני התנאים האלה צדקו יחדו בעיני אלהים ואדם. כן תלמדנה הרת
והדעת, וכן תאלפנה האמונה והתבונה לעשות. זה דרך כל ערי יהודה מאז

היתה לקדשו עד היום הזה, ועד יבא לציון גואל. ובדרך הזה הולכים גם כל העמים צדק למדו. —

טובים השנים מן האחד, ותשועה ברב ויעין, ויבחרו בכך גילם אביר הגביר הר"ר לוי כהן (ח"ת "ח"א) היודע הליכות מסחר וקנין, לעזרהו בעשותו את ספר "התקנות החדשות" מהחלו ועד תמו.

ואהבתם אהבת אחים תאמי בטן. נפש אחת בשתי גופות, רוח אחד ומטרה אחת לשניהם, על כן יאמר "לוי ואשר אחים" ובכל זאת לא קלקלה אהבתם את השורה, ורבות התוכחה על אדות כל ענין וענין עד בואם לעמק השוה, אם יכתב בספר ואם ימחה מספר. והם ידעו מראשית אחרית כי יבא יום בקרת תהיה ברב מבקרים בשבעה עינים, וביום ההוא שקול תשקל כל מלה ומלה במאזני הדת והדעת, ובפלס האמונה והתבונה; על כן לא אמרו "צק לעם ויאכלו" ויעשו את מלאכתם במעצות ודעת, ורבות בשנים חלפו עד מצאוה לנכון בעיניהם. מי מנה הלילות אשר האירו איש איש לבדד ובשבתם יחדו בטרם הביאוה ויציגוה לעיני שופטיה מבקריה למנות ולגמור עליה! ואחר כל אלה נשתנו בימי הבקרת דברים רבים מאשר כתבו. יש נוסף עליו ויש נגרע ממנו. והנשאר, הושם לחק ולא יעבור, ונחתם בטבעת בחירי בית המחוקקים.

יד המזכיר לק"ק כנסת ישראל.

אחר הדברים האלה אמרו ראשי העדה פה אחד "נוצר תאנה יאכל פריה" ויעלו את ד"ר אשער למדרגת "מזכיר ק"ק כנסת ישראל" ויוסיפו על משבתו לפי ערך משמרתו, ויכינו לו כסא חדש בתא הסופרים נשען על יד בית הכנסת אשר בטבור העיר²⁶⁾ וישב עליו מיום החמישי לירח מעריץ 1871 עד יומו האחרון שמנה עשר שנה.

על פי עצתו והצעתו הפקידה ק"ק כנסת ישראל פקידים על כל בתי חולי בני עמנו ועל בתי הסהר ועבודת פרך, בהמצא שם גם מזרע היהודים, פן יפול הנופל ברשת צודדי נפשות לפורחות... ורבים מהפקידים הנה הנם הדרשנים והחזנים העומדים לשרת בקדש. ידרשו מוסר השכל באזני הנחשלים והנכשלים ולא יהללו את צור מחצבתם — להוציא את הדבר הגדול הזה לפעולת אדם היה החכם הגביר Mr. N. S. Joseph עזר מצדו, ולא יאומן כי יסופר מכסת הנפשות אשר הצילו ויצילו מהלכד כצפור בפה. "מס חופה וקידושין" הוא אחד ממסי העדה, וכי יקה איש אשה בלונדון, בדת משה וישראל וכדת הממשלה" עליו להביא אל גנזי ק"ק כנסת ישראל שלשה שקלי זהב עם שלשה שקלי כסף, מלבד תוצאות קטנות.

²⁶⁾ The Office of the Central Synagogue.

בעיני הגבירים והעשירים במה נחשב הוא; ואולם יכבד כמשא כבד על שכם העני הלוקה אשה בלא מהר ומתן, השמחים אלי גיל «כיצורי גן עדן מקדם» — ויקחו להם קצה דלת העם נשים «בדת משה וישראל» בלבד⁽²⁷⁾ למען היותם נקיים ממש העדה. פעמים אין ספורות דרשו הרבנים והדרשנים מעל גבעת המורים (Pulpit) «דינא דמלכותא דינא, ולקחת אשה בלא רשום הממשלה הוא עון פלילי. איש אחד יחטא ויבאיש את ריה כל אשר בשם ישראל יכנה, בעיני העמים והשרים» — ואזנס הכבד משמוע אף כי את כל דתי הממשלה הם עושים, כי כבד עליהם מס העדה מאד. וימהר ד"ר אשער להסיר הרפה מעל עמו, ויציע לפני ראשי הקהל: כי נכון הדבר לפרוק את עול המס ההוא מעל צואר «רעים האהובים» אשר מטה ידם. ויהי כן. מיום ההוא (קיץ שנת 1877) ועד עתה, לא נשמע «חופה וקדושין אשר לא כדת הממשלה» בארבעים אלף מישראל.

בין גאולת פרס ומדי ובין גאולת מצרים מלאו ידיו עבודה. וגם הדברים אשר היו נעשים בידי עושי רצונו העומדים תחת משמרת פקודתו (נשא למשל: לחלק פתקאות הערוכות אל האופים לתת עגות מצות לכל דכפין במכסת נפשות לגלגלת) עשה בידי. ויהי פתגמו «מצוה בו יותר מבשלוחר» ויעמד ויחלק מן הבקר ועד הערב ופעם עד הצות הלילה.

מימים ימימה חק לק"ק בנסת ישראל לפזר לפני חג הפסח גם איזה מאות שקלי זהב לכל דצריך, מלבד שמלות לאין נכון לו; ומי כמוהו יודע לבקש ולמצוא משפחות רשו ורעבו הבוהרים להם למות בנקיון שנים מלפשוט ידים ולבקש בשפתים... וישלה אליהם «מתן בסתר» ויבא צרור כסף לידיהם ביד רצי הדאר, והם לא ידעו מי הוא זה ואי זה הוא השולה להם⁽²⁸⁾ פעם מאוצר העדה ופעם תרומת השרים הישרים (אות מ"ו) ופעמים רבות משניהם יחדו. ונחשב לו עמלו הגדול לצדקה (אות כ"ח). אבותינו ספרו לנו כי אחד קדוש זאת תפלתו «הנני נא לתת ולאסוף צדקה, והצילני מהיות מן המחלקים אותה⁽²⁹⁾ וכך היה ד"ר אשער אומר: «דין דלים בין דיני נפשות ימנה; ובדיני ממונות לא יתחשב» —

מ"ו תְּרוּמַת הַשָּׂרִים הַיִּשְׂרָאֵלִים.

אנשי השם אשר להם מהלכים בבית השרים ראטהשילד יעידון גידון: כי השר הגדול המנוח the late Baron Lionel de Rothschild (זכרו לא יסוף) עשה צדקה וחסד בסתר שבעתים מעשותו בגלו. הוט חייהו חסד ואמת, וילך בארח צדקה הצנע לכת. גם בימי חליו, היה רועה נאמן

27) Irregular Marriages.

(28) כ"ב (י"ד ב').

(29) ט"ה (ק"ח ב').

לעדתו, רוח החיה באופני ק"ק כנסת ישראל. ובעיניו המשטמות בכל ארצות יהודה השגיה על מצב שה פזורה ישראל כאב על בניו. בכל עת צרה ליעקב היתה תשועתו גשמית ורוחנית גם יחד: בהונו, בעצתו, בפיו ובעטו — אוהב עמו אף חובב עמים (Philantropist). יש מפור בלא דעת, גם זה ענין רע. דמיונו כגשם ירוה אדמה פוריה, ויורד גם על ארץ ציה, להוסיף הצמיח קוץ ודרדר. ואשרי משכיל אל דל, חונן ונותן במועצות ודעת, בידו מאזני משקל לתת לאיש ואיש לפי ערכו ומצבו. מי מנה הסוחרים הנחשלים אשר הצילם בסתר מהיותם נכשלים בגלוי! ובתי מסחר אשר מך המקרה ונטו לנפול, ויחזק את בדקיהם מהמסד ועד הטפחות, והנם חזקים ומצקים עד היום הזה! ומספר חכמי לב — בתוכם רופאים ויודעי דת ודין — אשר ביצע ימינו הגיעו עד המדרגה אשר המה נצבים עליה! —

ומה' אשה משכלת אשת חיל חכמת לב ודגולה מרבבות the late Baroness Lionel de Rothschild בששון, עמדה לימינו בחכמתה; ובאסון בצדקתה. מי ימלל נדבת לבה? ישמיע כל ענותה? היש פה רחוב בכל רחובות עניים מרודים, אשר לא נראתה שם רוכבת במרכבת כבודה? מה שמועה שמעה הרבה והענגה כי מארמונה יצאה, ופרסאות אחדות נסעה, וברחוב צר וחשך בעריפיה באה? חזות קשה הוגד לה כי עבריה עניה ילדה שם והמליטה בן או בת ובביתה אין כל... ותמהר ותרוץ כגבור ירוץ אורח להחיש לה ישועה. וכבואה (פעם ירדה במדרגת המרתף, ופעם עלתה עד ראש פנת הגג) היה ראש דבריה «בְּנֵי אֲחֹתַי» ותושט לה את ימינה, ואת שמאלה שלחה תחת הכר אשר מראשתי האמללה, ותנת שם כיד ה' הטובה עליה... והמלה «אחתי» מפי הקצינה העדינה הפיחה רוח חיים חדשים ותחייתה העצמות היבשות. כבת אביחיל⁸⁰ אמרה אשת החיל «איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי? ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי?» —

וכאשר נודע אל השר הנדיב כי זה דר. אשר האיש הוא משכיל אל דל, בידו מאזני משקל עת לכנס ועת לפזר, ויאמר «זה האיש אשר אנכי מבקש» וישיתוהו לסוכן צדקת פזרונו בישראל ובעמים, וכל מכתבי בקשות הצבור והיחיד מקרוב ומרחוק הבאים אליו חדשים לבקרים, נשלחו במועדם מבית מסחרו הגדול אל בית סוכנם, לקרוא אותם ולקצוב קצבה לכל הראוי להיות נושע. וכבוא רשימתו לעיני השר, לא גרע ממנה ויש הוסיף עליה כתם לבבו וכיד ה' הטובה עליו. —

פעם אחת באה אליו בקשת אחת הערים לצאת לישועתה לכלות את בנין בית הכנסת אשר החלה לבנות, ויקצוב לה הסוכן L 25. וכאשר קרא את רשימתו באוני השר אמר אליו «דר. אשר, למקדש מעט אוסיפה

(80) חסד (ח' ז').

אתא קלילא דלית בה מששותא³¹⁾ וישלה £ 250 תחת £ 25 עשרת מונים.

על ידו הושיע לבתי כנסיות, לבתי ספר ולבתי חולים ודומיהם, בעירו ובמדינה ובשאר ארצות יהודה עד פאתי ארץ. למחברים אנשי שם להוציא ולדו רוחם, הכתובים בלשונות שונות, ומה גם באנגלית או עברית. מי מנה הספרים היקרים, ממחברים נודעים בשערים, לולא השר שהיה בעזרם לא חזו שמש עד היום הזה! ויקן חבורים רבים מידיהם, ויחלקם ברבנים ופיצים בחכמים (אשר רובם בצל החכמה ולא בצל הכסף יתלוננו) למנחה. ויושע את החכמה ואת דורשיה גם יהי, כארה „מצוה גוררת מצוה“

„אם אין גדים אין תישים“ ויהי משען לבני הנעורים שומרי מוזות פתחי המדעים, במשך ימי למודם עד בואם אל מחוז הפצם. וישמה ביום שמעו כי זרע זרעו לצדקה על אדמה פוריה. — ויבן בעיר הקדש בירושלים בית ספר גדול להגדיל תורה ולהאדיר חכמה ולהרים קרן המלאכה (לוט ז“). גם לרבים מהעושים במלאכה הושיעה ידו המלאה והרחבה. ויקן לכל דצריך: מכוונות וכלים מכלים שונים, איש איש כנחוץ למלאכתו ולעבודתו. פעם במתנה ופעם בהלוואה בלא נשך ומרבית, ולהשיב לקמציים מדי חדש בחדשו. ויכלכלו את בתיהם, ויאכלו וישבעו מפרי כפיהם, מבתי הצדקה הוקירו את רגליהם, ובבזוי לא שלחו את ידיהם.

הן אלה קצות דרכי השר הישר באדם הצנע לכת (ואתה תחזה גם בפרק הבא) ובמלאכת צבאו תחת השמש, הוא מרומים ישכון, שם הובן זבול לו לאכול מפרי מעלליו, ובספור המשכילים אל דל, בקהלם תחד כבודו.

מאושר היה בחייו וישכב עם אבותיו ולא מת³²⁾ שלשת בניו הישרים הישרים (המות יפריד בינו ובינם עוד ימים רבים) הולכים בכל דרכיו לאלהים ואדם. במסלתו ילכון, ובה יוליכו את זרעם אחריהם בנעוריהם, דור ישרים יבורך.

בנו בכורו השר Sir Nathaniel de Rothschild, Bart, M. P. תחתיו. נזיר אחיו ונשיא הבית הגדול הנודע ממזרח שמש ועד מבואו, ורוח החיה באופני בית ישראל בכל מקומות פוזרנו. נגיד ומצוה על כל מעשי הסדו וחסדי אחיו השרים. בכל דרכיו משכיל אל דל, וכאביו יאהב הצנע לכת. זורע צדקות בישראל, ומצמיח ישועות בעמים (Philantropist) בהונג, בעצתו, בפיו ובעטו. — וכאשר שכב אביו השר עם אבותיו, בחד גם הוא בדר. אשער למוכן צדקת פזרונו (לוט ז“).

ובעלותו במעלות שלם הכבוד ממדרגת Sir למדרגת Lord וכסא כבוד הוכן לו בבית האדונים (Peer) נשבע (9 יולי 1885) בשבועת היהודים בנקיטת הפין קדש לאלהי העברים. וספר התנ"ך (The Bible) אשר נשבע

³¹⁾ „Add a nought to the £ 25.“

³²⁾ ז"ב (קמ"ז ח').

בו ביום שמחת לבו, נתון לו מאת דר. אשער, ובשובו לארמונו חתם את שמו על התנ"ך ההוא, וישיבהו אל סוכנו למזכרת, לו ולזרעו אחריו למשמרת (אות כ"ט).

גם בעיני אחיו הרוזן השוע Mr. Alfred de Rothschild מצא דר. אשער חן גדול. אהבתו אל סוכן ביתם לא יאומן כי יסופר, ויקן לו צל המעלות במחיר רב, למנחתו. — ועל יד אחיו הרוזן השוע Mr. Leopold de Rothschild התודע אל שארי בשרם הבאראנען לבית ראטהשילד אשר בפאריז. ובהולד לאחד מהם בן זכר, שלח מכתב קריאה של חיבה (Invitation) אל דר. אשער לבא מלונדון פאריזה למול את בנו. אף כי בבירת צרפת לא יחסרון מוהלים מומחים, ובתוכם רופאים.

66 תְּעִיבֵי בְּאֵתֵימָם.

לשני דלים עברים היושבים פה בבית אחד, נולדו ביום אחד של שה ילדים, בן אחד ושתי בנות. — בעלית קיר קטנה חמש אמות ארכה, ארבע אמות רחבה, ושלוש אמות קומתה וישח אדם הבא בצל קורתה, וארכבותיו דא לדא נקשן מפני קרתה, ישבה עניה סוערה על משבר. דמיונה כאניה סוערה בלב ים נגרש ותחשב להשבר... בביתה אפס בסף ואין עבט לעבט אותה. אין לחם ואין שמלה בלתי הכרים והשמיכות הנתונות לה מאת "הברת נשים מאושרות, תומכות בידי אהיותיהן ההרות, הנשואות כבנות ישראל הישרות" ³⁸⁾ תחיל תועק בחבליה "הבעל עננו! הבה לי מילדת, ואם אין... מתה אנכי!" וימהר וירץ אל הרופא הבא בשכרו מאת אוצר החברה ההיא. ובטרם הביאו אותו, באה ישועת הלול אילות, והנער גה מבטן (כילדי העבריות בארץ מצרים) לראות חיים מר ממות וטוב ממנו הנפל... יחיד להוריו ואח יחידי לארבע אהיותיו, הבכירה בת שבע והצעירה כשנתים ימים.

והיום ההוא לא יום ולא לילה, ואד עלה מן הארץ ועשנו כעשן הכבשן וימש חשך... וילך "בעל הברית" בעל אשה וצאצאים חמשה, לבקש בחוצות לונדון תגר אשר יקנהו בעד ארבעה או שלשה שקלי כסף (שתים עשרה גרה, וחלופיהן ארבע ועשרים קשיטה, ותמורתן שמנה וארבעים פרוטות — השקל) חלף עבודתו יום תמים... ואין קונה...

ויגדל המספר בשובו בערב רעב וצמא והוא עיף ויגע, וכידו אין מאומה להחיות את נפש אשתו היולדת המיניקה את בנם יחידם אשר עליו התפללו — ואת נפשות ארבע בנותיו — ותהי צעקה גדולה ומרה כהמור על היחיד... מרת נפשם מי ישוחח? ואיה סופר שברם הגדול

³⁸⁾ Ladies Benevolent Institution-

כים? וללכת לבקש משען ומשענה מאת „החברה הנותנת חיי שעה“⁸⁴ לא יוכל, כי לא רגל באלה.

והאיש ירא אלהים מנעוריו. ואשתו דרך נשי פולין לה, להרים ביום הששי ביום הששי לפני העלותה את הנרות לליל התקדש השבת „תרומה לרבי מאיר בעל הנס“ אל תוך תיבת בדיל התלויה על היתד אשר בקיר חדרה, כפי מסת ידה. וארבע פעמים בשנה בוא יבא המאסף (Collector) הסובב בעיר לקבץ לנקבציו, ידיו תביאנה את כל הנצבר אל יד הגובר לשלחהו ירושלימה (תבנה ותכונן עיר דוד) ומפני „סכנת שבע נפשות“ גאלץ „בעל הברית“ לפתוח את התיבה ללות לו את המעט הנמצא בה, עד ישקיף ה' וירא בענים ויחוננהו למצוא איש יספחהו לעבודתו, כי חוט הוא — ונס גדול היה שם, וימצא בתוכה שבע עשרה גרה וקשיטה אחת, פרשת שקל כסף אחד, וחמש גרה וקשיטה אחת. מה יעשה בדמים? וימהר ויקן: א') מרק גרש קלוי, והתיכת בשר אשר איננה ראויה להתכבה, הנותרת בבית מלון ארחים, להיולדת המינקת. ב') ככר לחם ישן נושן, ונציב מלה, לו ולארכעה עולליהם השואלים לחם. ג') מעט גחלים להשיק. ד') פך שמן להאיר את הלילה, נר למאור טרם יכבה. — ה') והותר משמרת עד הבקר, שתי גרה וקשיטה אחת, די הין חלב, להחיות את נפשות המינקת, ובנם יחידם אשר היא הובקת...

ובעצם היום הזה ילדה גם רעותה היא שכנתה גרת פנת גג הבית ההוא, והמלוטה שתי בנות תאמות. נוספות על חמשת בנותיה שכבר ילדה בעצב, הבכירה בת עשתי עשר והצעירה שתי שנים ומחצה, וכך היו מונים „אחת ואחת“ עד „אחת ושבע“. ועד בכלל. מעוצר רעה ויגון מקוצר רוח ומעבודה קשה (כי גם בימי היות כרסה בין שניה, כבסה את כתנתי בנותיה, ותרחץ את הדום רגליה בידיה) צפד עורה על עצמה, וחלב שדיה לאחת מאין ימצא; אף כי לאחת בימינה ולאחת בשמאלה? האם כח אבנים כחה? ותמת האחת על פניה... והשנית נפשה מתאמצת לצאת... ותתחלחל היולדת מאד... ותתעלף...

וירץ בעלה לקרוא לדר' אשער, וימהר ויבא, ויחש רפאות תעלה להריח ולרחוץ את פניה ואת ידיה, ותפקחנה עיניה הסגרות; ואולם לשונה גאלמה, אין אומר ואין דברים, כדאמרו אינשי „אשתקיל מלוליה“ ונשמע קול המי לבכה הוא דם התמצית ירתיה כסיר נפות, כנר אלהים נשמת אדם טרם יכבה... ובחלופי שעה תמימה בצל המעלות, רגע לשנה רגע לשנה, פיה פתחה בקוצר רוח ובקול דממה דקה רק שפתיה נעות, ותאמר „אינא אידון רופא הראיילה נא לליכת לירפא גם את שכינתי היולדת“ ועוד בטרם ידע דר' אשער על מי ירמוז מליה, הבטח הבטיח אותה לעשות כן. וישקול על יד בעלה מזהב תרומת השר המנוח (אוי מיי) וימאן לקחת מידו. וירא הרופא כי „עני הגון“ עומד לנגדו, ויאמר אליו „הכסף נתון לך עד

⁸⁴) Jewish Board of Guardians.

אשר ירחיב ה' את גבולך" ויפצר בו ויקח. — ותרץ בתו הבכירה בדרך אחד והוא רץ בדרך אחר, לשבר אוכל להשיב נפשותם העטופים ברעב, ולהביא גחלים להבעיר על האח, כי הקור הולך וחזק מאד, והרוח נושבת ביד החלונות הנשברות הנדבקות בניר.

עד מהרה הריץ הרופא את דברו ביד שני טעלעגראממע, האחד אל "פקיד בית החולים" למהר לשלוח אומנת להניק את הילדה אשר רוחה מרחפת בין החיים ובין המתים... ולשרת את היולדת אשר אין עזרתה בה; ואת השני אל "החברה קדישא" להחיש להוציא את הנפל מן התדר. — וכאשר נמלאו כל הדברים האלה לעיניו וגם הילדה החלה להניק ותחי רוחה (אחרי חלוף ארבע שעות תמימות) שמר את מוצא שפתיו, וילך לרפא גם את היולדת השנית ולראות השלום לילד. לשמחת לבבו מצא את שניהם בריאים. ולשמחה מה זה עושה בראותו את ענים ואת מרודם? ואת הילדים הרכים גלויי שובל ביום הקרח? אמנם, "זה חלי ואשאנו" אמר ד"ר אשער בלבו "הכסף יענה את הכל" — וישקול גם על יד בעלה כמשפט הראשון. ובעת קחתו מירו נאנת, ואנחתו שברה את לב שניהם יחדו. ותחי להרופא לאות כי גם זה "עני הגין" וכי הוא זה הפעם הראשונה אשר מצבו הרע יאלצהו לקחת מתנות באדם. ויאמר אליו "הא לך תוי וגוי ולך ובא אל המזכיר אשר לחברת הכנסת ברית, ויתן לך גם הוא" (לוח ").

ויענתו: אדוני! חלילה לי למכור את "מצות סנדקאות" אשר עליה הוחלנו אני ואשתי מיום ארשתיה לי באמונה, בעד שקל זהב ורבע השקל העולה חמשת ועשרים שקלי כסף. כה נזכה ונחיה אני והאשה אשר עמדי לגדל את בנינו אשר חננו אלהים בזה, לתורה ולחופה ולמעשים טובים, כי בעודנו עצמים בבטן המלאה, נדרנו נדר: כי בהולד לנו בן זכר נושיבה את הרב הדיין הישיש רבי אהרן הלוי⁸⁵) על כסא מלאך הברית. זה מורי ואנוהו, כי מיום היותנו אני ושכני פה לונדון נקרא לשבת ענג בלכתנו יחד לשמוע את דרושו אשר הוא דורש חנם אין כסף בבית הכנסת "חברת משכימים ומעריבים"⁸⁶) ואלו נולד גם לשכני בן תחת שתי בנות, כבדהו גם הוא, ואלו שלח ה' לפני איש חסד כאדוני, ילוני שני שקלי זהב עד ירחיב ה' את גבולי, בטרם הלכה אשתי לבקש מיד "חברת הנשים היקרות, תומכות בידו אחיותיהן הישרות" לא נתתיה ללכת לבקש עזרתן, כי חרפה היא לאיש אשר למד לעשות במלאכה וכה בו לעבוד, לבקש מתנות מאוצר הצדקה — ודע אדוני הרופא, כי מן הכסף אשר הואלת בשובך ללות לי, (אשלמה: א') לרבי מאיר בעל הנס את אשר הלוני יום אתמול ולא תהיה גזלת הצדקה בביתי. ב') שקל זהב ושקל כסף, אל בעל הבית אשר אני דר בו, משכורת שבע שבתות תמימות שלשה שקלי כסף לשבוע, ורב תודה על אשר הואיל להוחיל לי עד כה. ג') ותוצאות היום השמיני יום

⁸⁵) The late Dayan Rev. Aaron Levy.

⁸⁶) Scarborough Street Synagogue.

אביא את בני יחידי אשר אהבתי בכרית אברהם. ד') והנשאר להחיות את ביתי חיי שעה. ה') ואם יהיה ה' לי בעוזרי, ואמצא איש יספחני אל עבודתו, אקמץ ממאכל פיננו להשיב אל אדוני הרופא באלף תודות, את אשר הואלת בטובך ללות לי היום".

ויפקדהו ד"ר אשער לשלום. וישב אל אבי הבנות לראות אם גם דרכיו יתכנו באמת. וידרשהו היטב על אדות מצבו ומצב שכנו. ויספר לו כדברים האלה: אדני הרופא! אני ושכני מעיר אחת נחנו, שארי בשר אנחנו. אמי זקנתי היתה אחות אמו זקנתו, ילדי עיר מצער בפולין, וביום אחד באנו עד הלום לעבוד. לחם עצלות נשנא תכלית שנאה, תועבה הוא לנו. לא היו עבדיך זוללים וסבאים, ובמושב משחקים בקוביא לא נשב. וכבר לקחה אזני מפי אבי (ימליץ יושר בעדי ובעד ביתי) "קרטן בגימטריא שטן". חייטים אנחנו והיינו תלויים בראש המהמ, והעתים כאתים (Slack time) כמחט בבשר החי — — הוי ביום רעה אזכרה מחמדי מימי קדם: שלש שנים כיום אתמול עברו, כבדנו בחברת... להקרא "חתן תורה" ושאר בשרי "חתן בראשית", על כסאות מנהיגיה נכח ארון האלהים, ישבנו. לימיני הפרנס, ולשמאלי הגבאי; ועמיתי, הגבאי בימינו והגזבר בשמאלו. מי ימלל שמחת אשתי "כלת התורה" ישמוע ששון אשתו "כלת בראשית" בהביטן מעל עזרת הנשים, ותחזינה את בעלי נעוריהן כחתנים יוצאים מחפתם! וכן היינו בעינינו! גם את הבימה סבבנו ושני ספרי תורה גליליהם כסף בדינו, הלוך וסבוב ונגן "עוזר דלים הושיעה נא". את מכבדנו, כבדנו. אני עשיתי משתה גדול ביום שמחת תורה, ועמיתי בשבת בראשית, כמשפט. אנכי אנכי נדרתי פרכת וכפורת משי לבן לפני ה' לזכרון: לימים נוראים, להושענא רבה, לברכות טל וגשם, ולהזכרת נשמות. נדרתי, ואקימה, כה יזכני המוריש והמעשור, לספור ולמנות מהר ומתן לכל בנותי מן הצעירה ועד הבכירה, כי ידי תפרו את פרכת המסך ואת הכפורת, והרוקם רקם את שמי ושם אשתי, ושמות אבי ואביה הוא חותני, תוך "המגן דוד" — ועמיתי הביא גם הוא את קרבנו ציץ ויד כסף טהור לספר התורה בשמחה ובששון, וכל החברה צהלה ושמחה. — כל אלה בעת לתפור, אז היתה עת לפזר; אבל אשמים אנחנו, טובים היו הימים הראשונים מאלה: שמנה שנים עשינו שנינו את מלאכתנו בבית הסוחר... ולפתע פתאם נשברה כד הצלחת, ונאלץ לפשוט לנושיו את הרגל... סחורה היתה בחנותו חמרים חמרים; ולא כסף עובר לסוחר. ומי הפך עליו אופן? תהפוכות סדרי בראשית. זכר נא מתי החל הקרח בהרף הזה ובחרף לפניו? אחרי הלוחף יום הלקח את צור חסיו ב... יאמרו נא יודעי הליכות מסחר: אם בשנות קיץ וחרף וקר וחם לא ישמרו מועדם, ויכל מוכר בגדים לשמור את מועדי הפרעון? — זה שנה תמימה אני ושכני מבקשים מקום אחר לעבוד, ואיננו — את אשר הותרנו אכלנו, ואת כלי ביתנו מכרנו. ובעתים כאתים נוסף על מספר צאצאינו, בכל זאת לא נאבד תקותנו. הנותן "זרענו" גם "כספנו" ויבל תת, לישועתך קויתי ה'! —

ויפקדו ד"ר אשער שנית לשלום, וישב לביתו בנשף בערב, אחרי אשר התממה בביתם בערכך חמש שעות. והי ממחרת, ויבא אל השר המנוח (אז מיו) ויספר לו את כל הדברים האלה, וכי הכרת פניהם ענתה בם כי לא יכזבו, ויענהו השר המשכיל אל דל „בהיותם ישרי לב ושוואי לחם עצלות; אנכי מגן בעדם. כטוב וכישר בעיניך עשה לטוב להם, ואולם לא תודיעם כי מי די נתון להם“.

וישלח ד"ר אשער לקרוא אותם אליו אל תא הסופרים, ויבאו. ויאמר אליהם „לכו ובקשו לכם בית במזרח העיר, אשר לו הנות דלתה פתוחה אל הרחוב, וחדר גדול בתצרו. (א) תחתים, החנות למכור בגדים. (ב) בשנים ושלישים תשבו בן תדורו. (ג) ובחדר החצר תעשו את מלאכתכם. ושובו אלי, ואדעה כמה כסף ללות לכם“. וילכו ויחפשו וימצאו בית אשר שלש אלה לו, באחת הרחובות בואכה Whitechapel. וישבו אליו וישכרו את הבית בעד, ויקן להם שתי מכוונות גדולה וקטנה, ואת כל הכלים הנחוצים למלאכת עבודתם. ויכתוב אל אחד מגדולי סוחריו ומוכרי גלומי צמר לתת להם בהקפה עד... ואת ערובתם לקח, ויחלו לתפור בגדים, וימכרום בחנותם. בתחלה היו נשיהם בעוזרם, לתפור את הכפתרים ולטוות את הללאות, ואחרי כן שכרו להם פועלים באים בשכרם, עד ששה מספרם.

למקצה שלש שנים באו שניהם אל ד"ר אשער וישיבו אליו את מכתב ערבתו אשר ערב בעדם. וגם מחצית הכסף מאשר הלוח להם, בידם. ויבטחוהו לשלוח לו גם את המחצה השנית מעיר New-York כי נועצו לנסוע שמה להרחיב ולהגדיל את מסחרם. ויקח את מכתב הערבה מידם, ויאמר אליהם „שובו לכם לאהליכם ואת הכסף אשר הבאתם קחו עמכם, ושובו אלי כעת מחר“.

וילך אל השר המנוח, לדעה כדת מה לעשות להם, ויענהו „לא לוייתי כי אם נתתי להם; וזאת תורת ביתי: מיהב יהבי מישקל לאשקלי!“ — והי ממחרת ויבאו אליו למועד אשר אמר, וצורר הכסף בידם — לב חכם ושכיל פיהו, ויאמר אליהם „הנה שאלתי את פי האדון המלוה, ויענני: עוד חזון למועד, והיום ההוא ירחק חק. כי הלוח לכם עד אחר הביאתכם את עשר בנותיכם ואת הבן היחיד אל תחת כבוד חופה. ומן הנותר אז באמתתכם, שלם תשלמו לו מרחוק כמקרוב את אשר הלוח לכם על ידי. ואתם וביתכם סעו לשלום, ואל שדי יצליח את הפצכם בידכם“ — מדי דברם בו, ספרו באזניו בשורה טובה: כי ביום הנכם את הבית ואת החנות ואת הדר העבודה וגם הביאו שמה את הסחורה אשר ערב בעדם, התחתנו שניהם יהודי אחרי רואם כי ההצלחה הגדולה אשר לא קוו ולא פללו עליה, באה לרגלי שני צאצאיהם הצעירים, הלא המה הבן היחיד והילדה הנותרת מן התאמים לפליטה, אשר נולדו ביום אחד ובבית אחד, כאשר יגדלון יהיו לבשר אחד! — ויצחק ד"ר אשער בקרבו וישתומם על תומת לבותם, ויענם: מול טוב! אקוה כי לא תסורו מן הדרך הישרה אשר הלכתם בה, ואת כל צאצאיכם תלמדו ללכת גם הם ארחות

תם ויושר לאלהים ואדם. ויענו ויאמרו „אמן“ ויפקדם לשלום, ויצאו וילכו ויסעו. כל רואיהם מכיריהם מתמול גם שלשום, המה ראו כן תמהו: מאין באה עזרת שני הדלים נפוחי כפן האלה? מי הפך להם השך לאור? ממי או ממה עשו להם בית וחנות והדר עבודה? ומי נתן להם כסף או ערובה לקנות מכונות וגם סחורה להחל לעבוד? איכה נהפכו עובדים אובדים לאדוני ששה פועלים? והם יסעו לאמערקא להרחיב את גבול מסחרם? וקרא זה אל זה ואמר „גורל השטרות נפל בגורלם“ ויש דורשים אותם לגנאי „מי יודע אם לא שלחו בעולתה את ידיהם?“ וכמוהם לא ידעו כי ימין השר עשתה להם חיל בסתר ביד סוכנו נאמן ביתו. — היש משכיל אל דל כמוהו? הנמצא הולך הצנע לכת כזה? — וזרעו אחריו שלשת השרים הישרים הולכים בעקבותיו. אשרי העם ששרים כאלה לו! —

י" חמסע לארצנו הקדושה.

שתים הנה לא תשבענה, אהבת הרכוש ואהבת עשות חסד. אוהב כסף לא ישבע כסף; ואוהבי צדקות לא ישבעו עשות טוב לקרוב ולרחוק. מי ימלל אהבת ד"ר אשער לכל אחיו! בכל עת צרה ליעקב נדדה שנתו מעיניו, ויחקור במה כחו גדול להיות גם הוא לאחיו לעוזר ולעמו למושיע. ועת צדק קראהו הרגלו, ענה „הנני כי קראת לי“ ויעש ככל אשר היה לאל ידו לעשות בלב תמים, ככה יעשה כל הימים.

בשנת תרל"ה היא 1875 היה נחוץ אל אגדת שלוחי קהלות יעקב בכריטיניא הגדולה (Board of Deputies) לדעת היטב את מצב אחינו על אדמת הקדש. לעוץ עצה במה תרומם קרנם בכבוד, ולא יאלצו עוד לבוא אל הסוכן להשתחוות לו לאגורת כסף „החלוקה“ בהיותה ראשית כל ריב ומדון וממנה לקנאה ולשנאה תוצאות. — „את מי נשלח? ומי ילך לנו?“ ונמנו ונגמרו לשלוח במלאכותם שני אנשי שם, את הגביר השוע Mr. Samuel Montagu. ואת ד"ר אשער.

ויסעו לרצות את אבניה, ולחון את עפרה. ויראו בסבלת אחיהם, רובם למודי ה' ובתורתו יהגו יומם ולילה, וחייהם הוי חיי צר ומצוק. וימס לבם בקרבם ויהי למים לשבר בת עמם. עין מי לא תדמע דמוע בראותה אלפי משפחות בלתי אל „לחם הקלקל“ המכונה „חלוקה“ („לחמא עניא“) אשר מתנתה מעטה ותרפתה מרובה, ישברו? ויאמרו: אדם לעמל יולד על הארמה לעבדה ולשמרה, גם המלאכה תחיה בעליה, הוד והדר תשוה על עושיה⁽⁸⁷⁾ אשרי בוטח באלהיו⁽⁸⁸⁾ הנותן כח לעבור, ושוא תשועת אדם,

(87) נדרים (מ"ט ב').

(88) רומ' (שבת ל"א א) ד"ה אמונת.

על דרכי הינוך בני הנעורים השגיהו בשבעה עינים, ובראשם בית הספר אשר בנה השר הנדיב⁸⁹⁾ בירושלים (לוח ט"ו) ללמוד תורה ושפת המדינה ושאר למודים הנחוצים אל האדם באשר הוא אדם. כל שארית מחמדנו מימי קדם ראתה עינם. וההולכים לנחתם הדרך, התפלאו על ד"ר אשר היודע כאזרח את כל תוצאות העיר הקדושה ומבואיה. והם לא ידעו כי בשומו לדרך פעמיו קרא ספרי תרי הארץ הראשנים והאחרנים, ואין נסתהר מנגד עיניו.

ויבקרו את פני הרבנים הגאונים האשכנזים והחכמים הספרדים יושבי כסאות למשפט, לדעת במה תרפא הצולעה. וידבר ד"ר אשר באזני "חכם באשי" הוא הרב הגאון "ראשון לציון" בשפת קדש במבטא הספרדים ולא האמין כי לשון איש אשכנזי תמהר לדבר צחות במבטא ההוא. (וזה הדבר היה לפלא גם בעיני "חכם באשי" לקהל קאירא בעברו דרך שם). בהיותם בארץ מצרים, קרא את מכתב החרטמים פתחי פארי העמודים ואבני הזכרון (Pyramids and obelisks) אשר הדר שיבת ארבעה אלפי שנים חופף עליהם, ויתרגמהו לשפת קדשנו וללשון אנגלית, כי גם שפת Sanscrit לא היתה מוורה לו. — וגדולי הרופאים הנמצאים שם באו לבקר את פני בן גילם "הרופא האנגלי" ונועצו בו על אדות עניני חכמת הרפואה, ותישב עצתו בעיניהם ויאמרו "כן נעשה מן הוא והלאה".

בעברם דרך Naples חלה בבית מלונם ילד אחד הארחים אשר לא מבני ישראל הוא, והיה כשמוע אביו כי "רופא מלונדון" ילין שם, וידפוק על דלת חדרו באישון לילה בנפול תרדמה על אנשים. ויקץ וימהר לראות את החולה. וירפאהו. והאיש עשיר, ויואל לשלם לו כמעשהו, וימאן לקבל מידו משאת מאומה. — ובכל מסעיו באניות רפא את החולים, הנם אין כסף.

יח) המסע לגאליציה.

בפרוע פרעות בישראל אשר ברוסיא (בשנת 1882) היו שרי וקציני יהודה אשר בלונדון הראשנים אשר הרימו תרומה גדולה לטובת אחיהם הנרדפים על צואר, וכל אשמתם לכל הטאתם בהיותם בני שם ולא יוצאי ירך חם או יפת. בעת ההיא התנדב הגביר השוע Mr. F. D. Mocatta לתת אחד אחוז ממאה, מזהב התנופה אשר יורם ואשר יונף. ויסופר לדור כי בירחים אחדים נקבצו שלש עשרה רבוא שקלי זהב בריטניא מאת המתנדבים בעם, אשר ידבנו לבו! — אז יחד נאספו רבים מנקובי ראשית שרי הנוצרים הישרים בלבותם, ושנאת דת ואמונה לא הכתה את עיניה. בספורים, אל תוך אהל מועד לקרואי מועד אשר בלונדון הכירה

⁸⁹⁾ Baron Lionel de Rothschild School in Jerusalem.

(Mansion House Committee) להקים כושלים ולהציל עשוקים מיד עושקיהם כה, ויבחרו בשלשה אנשי שם להיות הגוברים (Trustees) ואחד מהם המזכיר לק"ק כנסת ישראל.

מי מנה הבורחים מפני חמת המציק, להמלט על נפשם? ותפוצנה צאן עדר יעקב זעיר שם זעיר שם, שה פזורה ואין מכנס נדחיהם! — ושתי ערים גדולות בגאליציא אשר שם האחת לעמבערג ושם השנית בראדי הקרובות אל גבול רוסיא, היו מלאות בורחים אנשים ונשים וטף. גם עד ברישניא באו חדשים לבקרים לחסות בצל ממלכה אוהבת חסד, רובם נשלחו מפה אל אשר בחרו להם, וקצתם נשארו בזה. ונועצו באהל מועד הנזכר, לבחור מתוכם שלשה אנשי שם לראשי המתעסקים בדבר הגדול הזה, ובתוכם ד"ר אשר. ויתנדב להיות גם המזכיר אל הצדקה הגדולה ההיא, לחשוב החשבנות ולענות על כל מכתבי הבקשות הבאים עד הלום למאות מדי שבוע בשבוע, ובשוכו לביתו בערב בנשף יום, והוא עיף ויגע מעבודתו יומם לק"ק כנסת ישראל, ענה לאיש ואיש על בקשתו. ובכל זאת לא נפקד מושכו בלילות האספות הרבות לטוב הדבר הגדול ההוא, וישב שם עד הצות הלילה ויש עד ראש האשמורה האחרונה.

בבית הגדול הנזכר נועצו לשלוח במלאכותם צירים נאמנים לעיר ברלין לעוץ עצה עם גדולי קציני יהודה הנמצאים שם. ולערי לעמבערג ובראדי לשפוט למראה עיניהם ולא למשמע אזניהם בלבד. על כן יאמרו המושלים, אינו דומה שמועה לראיה ותחדש השאלה, את מי נשלח? ומי ילך לנו? כנשר נעוריה. ויבחרו א' בממלא מקום אביו הרב הגאב"ד הוא הרב המאוה"ג החכם המפואר כמוהר"ר נפתלי הכהן ד"ר אדלר ובהגביר השוע Sir Julian Goldsmith, Bart, M. P. לנסוע במלאכותם ברלינה. ב' ובהגביר השוע הר"ר שמואל מאנטאגו ואחות מרעהו ד"ר אשר ללכת גאליציא. גם החכם הנוצרי האוהב ישראל The late Mr. Laurence Oliphant נלוה בדרך עמם.

המשכילים יבינו כי לא נסעו לשוח ולחתעלם באהבים, כי אם לעבוד עבודה קשה יומם ולילה. כבד האבן ונטל החול וכבד משניהם לאדם הרואה לעינים, להבחין בין רש ובין מתרושש, בין בורח מפני חרב ויד אויבו בערפו ובין הנם ואין דרף, ולדעת למי יאתה ישועה גדולה (הלא המה הזקנים והחולים והנשים והטף) ולמי די תשועת חיי שעה (הצעירים לימים אשר יצלחו לכל מלאכה בבית ובשדה) ולעצור בזרם הרמאים אשר כשמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו עת מצוא לתלאות אנשים. — העבודה הזאת דעת לנכון נקל כי רבה היא גם קשתה מאד מאד. והבל גדול ממנה לקח ד"ר אשר על שכמו, בהיותו המבין את שפת הבורחים היא "לשון עלגית" (אזה י"ח) ויעבירם כצאן על יד מונה, ויקשב את מכאובם ויענם בשפתם ויושיעם כפי אשר נועצו שלשתם גם יחד, ובהיות ידיו רב לו גם בשפת קדש, ענה אל הרבנים הגאונים אשר פנו אליהם במכתבי בקשותיהם לטובת הכלל, ואמנם גם שני רעיו הנוסעים,

ידוהם מלאו עבודה לכתוב את הכל זכרון בספר, ותפץ ה' בידם הצליח
וישלחו איש איש אל המקום אשר בחר לו ללכת שמה.

י"ש המפסע לאמריקא.

ויהי בשנת תרמ"ד היא שנת 1884 אחרי אשר רבים מן הנרדפים
נושבו בארצות התבל החדשה, ובעקבותם נהרו החדשים לבקרים, נועצו
שלשת גזברי הצדקה הגדולה אשר הורמו ואשר הונפו באהל מועד הבירה
(אות י"ה) הלא המה הגבורים השועים ה' שמואל מאנטאגו ועמיתו
הוא גיכו Mr. Benjamin L. Cohen ודר. אשר, ללכת שמה לחקור
ולדרוש אחרי המקומות היותר טובים לדעתם, להושיב שם את הגולים
חדשים מקרוב באו. ולראות בארצות המערב את פרי עמלם בארץ הצפון.
גם הגביר Mr. Dennis E. Samuel ארח אתם לחברה, צעיר לימים ויואל
האיש העשיר ללמוד את מלאכת שחיטת עופות עם כל דיניה, ויתיצב לפני
הביד דפה, וינסוהו ואת המאכלת, ויתנו לו רשיום לשחוט עוף השמים
בערו ובעד שלשת הנוסעים אתו בדרך הרהוקה.— בינו זאת תמימי דרך!—

ויסעו ויבאו עד Bismark Dacota ונדע להם כי עוד דרך חמש
ושלשים פרסאות עד בואם אל המקום Painted Woods ששם נושבו הגולים
הראשנים, והדרך בהזקת סכנה מאד מאד, מלאה הרים וגבעות,
רכסים ובקעות, קוצים ורדררים, אבני נגף וצורי מכשול על כל מדרך כף
רגל; וישימו את נפשותם בכפם, ויסעו שבעים פרסאות ברצוא ושוב, ועל
כל צעד וצעד היו חייחם תלוים להם מנגד... ובחמלת ה' עליהם נכנסו
בשלום ויצאו בשלום, בהיותם „שלוחי מצוה“⁽⁴⁰⁾. ויסעו מעיר New-York
עד בואם לעיר Salt Lake מיום הראשון בבקר עד יום החמישי בערב,
בלי מנוח לכף רגלם! הלוך ונסוע דרך מדברי תלאובות, כי ירט הדרך
לנגדם. זכרה להם אלהי לטובה! —

כענבים במדבר מצאו שם איש חכם ונבון ואוהב ישראל ושמו Mr.
Joseph Tayler ראש נשוא כת המוראנים (President of the Mormon
community.) ויקבלם בזרועות אהבה, ויספר להם את חקי הכת אשר הוא
עומד בראשה. ויקרא באזניהם את שיריו אשר שר להלל ולשבח את דרכי
העברים. ונועצו בו על אדות הגולים הבאים אל התבל החדשה לגור
ולהשתקע.

משם נסעו עד Vinland אשר במחוז New Jersey לראות גם שם את
מצב הגולים החדשים. ובהיותם בערי New-York, Chicago and Montreal
יחד נועצו עם פרנסיהם ומנהליהם על כל דבר הנחוי מאד אל הבאים

(40) פסחים (ח' ב').

לעבוד אדמת התבל החדשה. ואת הכל כתבו זכרון בספר בלוית משפטם על כל דבר ודבר, וישלחוהו אל בית הועד אשר בלונדון הבירה.

כ) מִשְׁאֵה הַמַּסַּע לְרוֹסְיָא.

בשנת תרמ"ו היא שנת 1866 אחרי אשר הורם קרן הגביר הנודע האדון שמואל מאנטאגו בכבוד ונבחר לשבת בבית המחוקקים (M. P.) נועץ עם אחות מרעהו דר. אשער לנסוע ארצה רוסיא, לראות הכצקתה הבאה עד הלום, נעשה לאחיהם היושבים שם, ויסעו שניהם יחדו. בכל מדרך כף רגלם הלך שמם הטוב לפניהם, וימצאו אוהבים ומכבדים ובתוכם ישרי לב אשר לא מבני ישראל המה, לבם לב בשר ויכאב בראותם את העול הנעשה אל העם היושב לבטח אתם. ובכל המקום אשר חנו שם, נועצו עם נקובי ראשית קציני יהודה ובראשם גאוני ישראל יושבי כסאות למשפט. מעיר ווארשא נסע דר. אשער לבדו לעיר לובלין צור מחצבתו, מולדת אביו ואבות אבותיו. וילך לרצות את האבן אשר מראשתי זקנו הרב הגדול רבי זאב וואלף ברבי פנחס ההיה שם דין ומורה צדק (אזה א') וידרוש ביד המתים אל החיים, עד מצאו את שארית בני משפחתו הקרובים אליו, ויהי פתגמו „את אחי אנכי מבקש“. כל יודעי חין ערכו לרחוקים, יבינו כי במצאו בין שארי בשרו אשר לא טוב מצבם, מבררו לא התעלם...

פעמים רבות שמו-שני הנוסעים הנכבדים האלה את נפשם בכפם, בתוחלתם להושיע לאחיהם הנדכאים. בים וביבשה ובמדבר עברו, לסמוך נופלים ולזקוף כפופים ולהציל עשוקים מיד עושקיהם כח! — ודר. אשער כל יודעיו ומכיריו פנים אל פנים, יעידון יגידון כי היה רפה כח ועת צדק קראהו לרגלו, החלש אמר „גבור אני“ וימהר לרוץ כגבור ארח. ויהי כבואם לעיר Nijni Novgorod ויחרד עמיתו האדון מאנטאגו חרדה גדולה בראותו את פניו דל ורעים מאד. ויואל להשאר שם ימים אחדים עד שובו לאיתנו הראשון, וימאן. וישא ויכבל, ויסעו הלאה. ואמנם רק רוחו חי בקרב, ואולם עמודי גוו רופפו, והמסע היה עליו למשא. מיום אז היה ידוע חולי, עד יומו האחרון (אזה כ"ג).

בקץ שנת תרמ"ח (יולי 1888) חקרו מלאכי גויי בריטניא בקרב אהל מועד העם אשר בבירה, על אדות הגרים הבאים ענגלאנדה לגור ולהשתקע. רובם דרשו לשבת, ומעוטם לגנאי. ונוסדו יחד לקרוא נקובי ראשית קהל עדת בני ישראל אל מקום אספתם, לשמוע גם את משפטם. ובתוכם המזכיר לק"ק כנסת ישראל. בעת ההיא תש כחו מאד, ויתחזק ויבא למועד שמיר. הכרת פניו ענתה במחלתו כי רבה היא וינודו לו ראש. ויחל את פניהם כי יאבו סלוח לו בדברו בקול דממה דקה, ויענו פה אחד „חלילה

לך אדון נכבד להרים את קולך בכת, פן יבולע לך" וידבר החלש במועצות ודעת, נגד הנותנים ביהודים מגרעת. ויתן אתותיו אותות ומופתים נאמנים כי אחיו היהודים המרודים, על לא חמס בכפם הנם שדודים ונדודים. ונהפוך הוא, העברי בכל המקום אשר הוא יושב, הנהו הגל ישרה לכסא מלכו, דורש שלום הארץ ודובר שלום לכל שכניו (אום ד') והאומר כי זרע יעקב ירעו אף ישחיתו את המסחר ואת המלאכה, לא ידע הליכות עולם ולא חלק לו בדברי ימי הארצות. הלא בנשאנו עין ונראה, כי בארץ אשר אין בה יהודי, המסחר והעבודה בשפל המדרגה; ובמקום אשר יחנו בני ישראל שם תרוממנה קרנות כל מסחר וקנין וכל מלאכת עבודה. וכל הדבה הבאה באזני הממשלות והעמים להבאיש את ריח העברים, על יללת שוא היא, אשר בדאו צורריהם מלבותם. קנאת איש מרעהו תחת מסוה האמונה. — אמרו מלכו יצאו, הכו שרש ויעשו פרי.

נא) הַלִּיכוֹת בֵּיתוֹ.

בהמישי לירח שבט שנת תרכ"ד, בימי היותו רופא העדה (אום ה) לקח לו אשה משכלת ושמה לאה (Lucy) בת הנגיד Mr. Samuel Garcia מקהל הספרדים פה לונדון, נדיבת רוח ואוהבת הסד כמוהו. צופיה הליכות ביתה להבדיל בין הטהור ובין הטמא, בין את אשר יאכלו בני ישראל ואת אשר לא יאכלו. כנאוה לעקרת הבית מבנות יהודה, שומרות תורה ותעודה. ותלד לו בת אחת ושני בנים. ויקראו את שם בתם יחידתם חנה (Hannah) לבנם הגדול פנחס כשם אביו (אום ז') ולבנם הצעיר שמואל כשם אביו. וילמד את שלשתם השכל וידוע לרוח העת החיה. ואת בניו ארבעה ועשרים ספרי קדשנו באר היטב ולכתוב עברית, ומעט משנה ותלמוד. בן תשע שנים ומחצה היה בנו הצעיר (בשנת תרל"ח היא 1878) כאשר קרא בפעם הראשון את ההפטרות תוך קהל ועדה⁴¹.

בצאת בתו יחידתו מבתי הספר האנגלים, שלח אותה לעיר האנאפער ללמוד גם שפת אשכנז היטב. ובהגיע לה עת דודים, נתנה (בחדש מרחשון תרמ"ז) לאנוש כערכו לאשה. הוא החכם הרופא Dr. A. Cohen אביו הנגיד הר"ר זאב וואלף הכהן ממשפחה נכבדה מארץ פולין, ויצא משם בימי נעוריו ויבא בריטניא ויט אהלו בדובלין העיר הגדולה במדינת אירלנד, ויולד שם את בנו יקירו אשר בו יתפאר. וזה כמשלש עשרה שנה אה למושב לו פה לונדון.

גם את שני בניו שלח בנעוריהם ללמוד שפות נכריות. את הגדול לעיר בריססעל, ובשובו נתנהו ללמוד הליכות מסחר וקנין באחת החניות

⁴¹) Maiden Lane Synagogue.

הגדולות⁴²⁾ וזה כשנה ומחצה מיום עשה לו חנות בפה. — זאת משנהו לעיר אאכען, ובשובו למד דרכי מקח וממכר שטרי המדינות, בבית מסחר גדול⁴³⁾ ועתה יכהן תחתיו בבית השרים הישרים (אות נ"ח).

בית דר. אשער היה בית ועד לחכמים, ובתוכם אשר לא מבני ישראל המה. ואשה אחת חכמת לב אשר לא ממעי יהודה יצאה, ותעש לה שם בגלל ספריה הרבים ושמה Mrs. E. Lynn Linton נכספה גם כלתה נפשה לדעת את דרכי היהודים, וכל הדבר הקשה הנוגע בתורת העברים, הביאה אליו, ויגר לה. ולהשיב לו את גמולו, כתבה בפרק אחד ממחברתה "Christopher Kirkland", את תורת בית איש יהודי אחד, לו יד בתורה ושם בחכמה, חוקך חפשי בנוגע למנהגים אחדים; ובכל זאת הוא זביתו ישמרו שבת ומועד, ובהגיע תור ליל התקדש חג הפסח, יקדיש קרואיו, אותביו ומיודעיו, ויערוך לפניהם שלחן ענות מצות ומרורים ויין, ולפני המשתה ולאחריה יספרו יחדו ביציאת מצרים כאחד שלמי אמוני ישראל. את בניו ולמד תורה והשכלה גם יחד. הוא משכיל אל דל, על פני כל העדה הכי נכבד ורצוי לשרי עמו. ועת צדק יקראהו לרגלו, ישחק לעמל וילעג לתלאה, והנקלה בעיניו לנסוע אלפי פרסאות בים וביבשה, למען עשות חסד עם נדכאי רוח ככל אשר יש לאל ידו לעשות. — זה תוכן דבריה.

שם היהודי ההוא ושם עירו לא פורש, ואולם מבין שורותיה תצהיר הליבת בית דר. אשער, לכל אשר הכירו אותו. וגם היא לא תכחד כי אותו תארה בשרד ובמהוגה, ועליו ירזמן אמריה.

יש, בשבתם בבתיהם לא יסורו מדרכי אבותיהם; ובלכתם בדרך יסירו את המסוה מעל פניהם, ויאמרו "הותרה הרצועה" ויאכלו מן הבא בידם — ודר. אשער ואשתו, נקראו פעמים רבות לשוב משוש בבתי גבירים אדירים, והבית אשר לא נודע להם כי כל תהלוכותיו כתורה וכמצוה, באו ויתעלסו בו באהבים, ולא אכלו כי אם מפרי העץ. ולא פחדו פחד פן ירע הדבר הזה בעיני בעל המשתה, ויהפך להם מאוהב לאויב. — וגם זה הדבר נודע בקהל רב.

ובהיותו בדרך במלון בעיר Kairo מאן לאכול דגים עד אשר ראו עיניו כי יש להם סנפיר וקשקשת כחקת התורה. — ובכל מקום בואו בשבתו את חכמים ונבונים מקרב העמים, התהלל עברי אנכיו! ממעי העם המעט בכמותו ורב באיכותו, ההולך זה אלפי שנים לאור עמים!

מאמרים שונים הדפס במכתבי העתים הגדולים אשר באנגליא, להראות לעיני העמים והשרים, כי דרכי בני ישראל ישרים. ואם אמנם את שמו לא חתם עליהם, כל רואיהם יכירום כי מפי עטו יצאו.

42) Messrs. Lazarus & Rosenfeld.

43) Messrs. Samuel Montagu & Co.

את חכמת הרפואה אהב מאד, גם בימים אשר לא ממנה לחמו נמצא. ובצאת ספר חדש ללמד רפאות תעלה למחלות פנימיות או חיצוניות, חש וימחר לקנותו בכסף מקנתו. ויש אשר העבירם תחת שבט הבקרת בלי משא פנים כדרכו, וישלה את משפטו עליהם אל מכתבי העתים הנועדים אל החכמה ההיא.

אוצר ספרים יקרים ממחברים עברים נודעים בשערים מדפוסים נבחרים אסף לו במיטב כספו. ויש הרבה במחירם (נשא למשל בעד ספר מורה נבוכים דפוס סביוניטה שנת שי"ז נתן שלשה שקלי זהב בריטניא, יען נמצאה עליו התימת יד החוקר הנודע בן-מנחם) ובכל מסעיו הפש כמטמנים ספרים עתיקים מדפוס וויניציאה, סביוניטה, ריווא די טרינטו, רומי, שאלוניקי, ארם צובה, אמשטרדם וליווארנו. ומה גם דפוס ירושלים עיר הקדש. וברגעיו מנוחתו אשר מנו לו, קרא בס (לוח כ"ג) ואף גם בשבתו בתא הסופרים, במצאו רגע מנוח. —

על פי השתדלותו הדפיסה חברת "מקיצי נרדמים" בעיר ברלין, את הספר היקר "מחזור ויטרי" ההיה בכתובים כשבע מאות שנה. — ומי ימלל שמחתו בצאת לאור העתקת פירושי הראב"ע, וספר מורה נבוכים, אשר העתיקם הרב החכם הגדול כמוהר"ר מיכאל דר. פרידלאַנדר לשפת אנגלית. ויעורר את בני הנעורים אשר יש לאהריתם תקוה, להגות בס בעין פקוחה.

אהבתו ללמודי ה', גדלה מאד. ויאהב להתעלם בתוכם, ודגלו עליהם אהבה. וכאשר סתר אחד מהם את דבריו במועצות ודעת במשענת ראיות, לא עמד על דעתו ויודה על האמת. והיא אחת ממדותיו הטובות.

כג) סוֹף פֶּל־אָדָם.

החיים והמות ביד היוצר כחומר ביד היוצר. צבא לאנוש עליו ארץ, ימיו חצצו במספר. האחד יעלה מן הארץ כעלות גדיש בעתו; והשני כעץ אשר עלה עליו הכורת עודנו באבו, כמות זה כן מות זה. במלאת לאיש ימי שנותנו וגבורתנו, אז יאמרו "מלאה צבאו, וזה כל האדם". ואדם כי ימות בדמי ימיו או בחצי שנותיו, יתן מותו ענין לענות בו, לדעת את הסבות אשר נתקו פתיל חייהו. וסבות שתים שהן ארבע החישו להביא את הקץ לחיי דר. אשער בלא עתו. רוב עבודתו ומעט מנוחתו: א) בבקר השכם בשעה הששית קם מעל משכבו, ויפלל ויאכל. ויוחל עד בוא מכתבים שונים לידו ביד רצי הדאר. ויקם וילך אל הבתים אשר כבדוהו למול את בניהם (לוח י"ד) ובעשירות בא אל תא הסופרים אשר לק"ק כנסת ישראל (לוח י"ד) על התו אשר על הדלת כתוב לאמר "עת לדבר עם המזכיר מן השעה העשירית בבקר ועד מלאת הראשונה אחר

צהרים" והוא יושב שם עד השלישית ועד הרביעית, מרוב עבודה. משם נסע אל בית מסחר השרים הישרים (אות"י) להציע את רשימת שמות הראוים לדעתו לסעדם ולתמכם, ואת פרשת הכסף לתת לאיש ואיש לפי ערכו ומצבו. — וישב לביתו והוא עיף ויגע, ויאכל אחרי צומו עשר שעות תמימות בצל המעלות, ויכתוב מענות כסדר רשימת היום ההוא. להאחד אנגלית, להשני עברית, ולהשלישי אשכנזית. לאיש ואיש ככתבו ובלשונו אשר שאל. והי כהצי הלילה, ויפתח את אוצר ספריו, ויהגה בס. ויש אשר כתב בקרת עליהם (אות"י) ובשעה השנית באישון לילה, נתן לעפעפיו תנומה. (ב) לא עבר ירח ימים אשר לא היו בו שמנה או עשר אספות ק"ק כנסת ישראל. ומיום החלו הפרעות בארצות הצפון, העמים עליו עבודה כבדה מאד, להשיב מענות בשבתו בביתו, ובלכתו אל האספות לטובת הגולים (אות"י). (ג) בשבת ובמועד, בשוכו מבית התפלה, באו אוהביו לבקרהו (אות"י) ויש אשר הלך לבקר אותם. (ד) ומסעיו הרבים בים וביבשה, עזרו לרעה. ומיום חלה את חליו בעיר נאוואגראד (אות"י) עלתה מחלתו שבע למעלה ואחת למטה, ולא ירד עוד מעל המטה אשר עלה עליה. — עובד כזה אובד כחו לאט לאט, וכל צרי גלעד לא ירפאהו. אהה לרופא ולא לו! —

ונפשו קשורה בנפש הגביר השוע האדון ליאנעל כהן, על כן יאמר "לוי ואשר אחים" (אות"י) וימת ידידו זה במבחר שנותיו (ד' תמוז תרמ"ז 26 יוני 1887) וימאן להתנחם עד יום בואו אליו. ויתנדב לעשות עמרו חסד ואמה, וישלם במיטב כספו אל הַיֵּךְ המהיר במלאכתו Mr. B. S. Marks לתאר את תמונת אוהבו ואהובו אשר הלך בדרך כל הארץ, משה בששר, ויעש זר זהב סביבה ויתננה לק"ק כנסת ישראל לתשורה. ויקבלוה ויתנוה בחדר האספה אשר לבית הכנסת טבור העיר, בתוך שאר תמונות אנשי השם אשר עסקו ויעסקו בצרכי הצבור באמונה, לדור אחרון לזכרון.

בחלותו באו מכבדיו ומכיריו לבקרהו. ותבא גם הקצינה העדינה Lady Rothschild אשת השר לורד ראטה שילד, לדעת השלום לו. בעת ההיא ירד לעתים מעל מטתו, ויהי כלוא בביתו. וכבואה אל החדר הנועד לקבל את פני נקובי ראשית, הואילה אשת דר. אשר לקרא לבעלה לבוא שם; ותמאן הגבירה הנכבדה, ותלכנה שתיהן יחדו אל חדרו. ועשות שלום גם היא אחת ממדותיו. שש עשרה שנים תמימות לא דבר השר המנוח באראן ליאנעל דע ראטה שילד עם הגביר האדון שמואל מאנטאגו. וששה חדשים לפני מות השר, עשה דר. אשר שלום ביניהם, והימים הראשונים נפלו.

החכם עניו בראשו לראות את הנולד. ואת אשר חזה הרב הגאב"ד נתן החכם בראשית שנת תרכ"ז, כי ימים יבאו תתאחדנה גם הכנסיות הקטנות והבינונות לאגדה אחת (אות"י) נולד למקצה עשרים שנה אחרי כן ביד הקצין הנעלה האדון מאנטאגו, יחד נקשרו שנים ועשרים בתי כנסיות לילדי רוסיא, פולין, גאליציא, אשכנז והאללאנד, בעבתות אהבה

בקשר אמיץ וחזק. וקורא לאגודתם „חברת בני ישראל“ (Federation of Synagogues). אם „נוצר תאנה יאכל פריה“, אף כי הנוטע תאנה, ישמרנה ינצרנה עד תחנוט פניה. ויבחרוהו פה אחד לפרנס עליהם. וביום האספה יצאה מפיו מלה אחת כשגגה היוצאת מלפני השליט, ותפגע בכבוד הפרנס לק"ק כנסת ישראל, הוא השר הגדול לורד ראט השילד — ותהי השגגה ההיא פטר מימי מריבה בין שניהם ובין אוהביהם. כל העם מקצה ידע כי משגה היא, ובשגם אנחנו בשר, לפתח שגגה רבצת — ויכאב לב אוהבי השלום למגדול ועד קטן. והקול נשמע בית ד"ר אשר בימי חליו, בערכך חמשה ירחים לפני מותו. ויהי כרקב בעצמותיו, ונפשו קשורה בנפשותם. — ויהי ביום הראשון הוא הרביעי לחדש שבט שנת תרמ"ט ויבא הגביר האדון מאנטאגו לבקרהו בחליו. ובשבתו שם, בא גם השר לורד ראט השילד לראותו. ויקם האדון מאנטאגו מעל כסאו ויואל ללכת. ויתחזק החולה ויאמר אל שניהם „הנה אנכי הולך למות — ורגעי מנו לי — ריבכם יורידני ביגון שאולה — עשו נא עמדי חסד, וכתרו לעיני ברית חדשה ברית אמת ושלום, בטרם אלך ואינני!“ — ברגע הושיט הגביר את ידו ויתקע עם השר כף, ואחבתם חדשה כנשר נעוריה. דמיונה כשמש צהרים, אשר לפתע פתאם כסוה ענני חשך, ויבא הרוח ויפיצם וזרח השמש שנית לארץ ולדרים עליה! — ותהי רוח החולה! ויאמר „אמותה הפעם, על כן ראיתי את לבותיכם שנית לב אחד כמים הפנים לפנים“ — אהה היא היתה שמתו האחרונה, כי בחלוף שעות אחדות הלך בדרך כל הארץ... ואיננו...

כג) אַבְל וְנַחֲמָה.

בליל החמישי לירח שבט שנת תרמ"ט (7 יאנואר 1889) נאסף ד"ר אשר אל עמיו. למחרתו הגיע תור אספת פרנסי ק"ק כנסת ישראל, ויקהלו לעוץ עצה על אדות עניני העדה. ביום ההוא ישב המשנה לפרנס בראשם הוא הגביר השוע Mr. Benjamin L. Cohen הוא הגבר אשר נסע עם ד"ר אשר יחדו לאמערקא (זה י"ט) ויהי ראש דברו „אדוני! תאבו נא „סלוח לי על אשר אמרי פי יהיו היום מעטים, רעיוני נבוכים, שה פוורה. העת לכנס היא בעת ספור. חכם גדול דורש טוב לכל העדה, נפל תמול „בעדתנו, הוא מזכיר קהלתנו. אהובנו ידידנו ד"ר אשר הוי איננו! מותו „לא יחשב לאסון משפחתו לבדה, אסון הקהל הוא!“

וישא הגביר השוע Mr. Samuel Montagu = M. P. משלו ויאמר „אדוני! מי יחוש אל האבדה הגדולה אשר אבדנו, יותר ממני? כי אשא „את ראש אוהבי ואהובי אשר לא ממשפחתי המה, האם אמצא בתוכם „ידיד נאמן כידידי ד"ר אשר? זה אוהבי החכם ואנוהו, זה ידיד נפשי „וארממנהו. יותר מעשרים אלף פרסאות ארח אתי לחברה במסעי,

„במרכבה אחת ובאניה אחת נסענו יחד, ויש אשר ישנתי עמו בחדר אחד, דרכיו ראיתי, את צעדיו ספרתי, בחנתי לבו ומצאתיו נאמן, ותהי זאת נחמתו, כי במשך חמש ועשרים שנות נפשי קשורה בנפשו, לא כסה ענן הקנאה או השנאה כמעט רגע, את שמש אהבתנו“.

ויהי ממחרת בשעה העשירית בבקר, יחד נקהלו קהל גדול ובראשם שרי ורזני העדה, ויסעו בצבים ובמרכרות אחרי ארונו, בכל בתי הכנסיות נקרא לבכי ולמספד, ורבים הרבו לנדוד נדר לזכרון נשמתו. ומכתבי העתים ליהודים היוצאים לאור בבירה, לבשו קדרות לאות אבל כבד.

בשנים ועשרים בו יחד נאספו מנהלי העדה שנית. והנשיא (President) הוא השר Right. Hon. Lord Rothschild בראשם. ויקם על רגליו וישא משלו ויאמר „אנשי המודות! מצאתי לחובתי לקרוא עת כנוס, בתוחלתי כי פה אחד תאמרו כמוני היום: כי נכון הדבר להראות אות נחמה (Vote of Condolence) אל אלמנת ד"ר אשער ומשפחתו. יותר שהיה מוכיר ק"ק כנסת ישראל, עוד עזה אהבתו לאיש ואיש מתוך העדה, דורש טוב הקהלה ודובר שלום לכל אחיו, לא אחריש בדיו וחין ערכו. מדותיו הטובות והאהבה אשר רכש לו בעדתנו, העלוהו עד המדרגה אשר נצב עליה. ידעתיו גם ידעתיו מימי היותו רופא חולי הדלים במלאכות הברת תומכי אנשים ונשים רשים (Board of Guardians) ובשרונותיו הרבות, ישרו והכמתו, תום לבבו המשכול אל דל ויודע מרת נפש העני והאביון, העלו אותו בשנת 1866 למדרגת מוכיר בית הכנסת הגדול. ולא ארכו לו שם הימים, ואל על קראוהו. כי כל מחשבות לבו רק לעשות ללאות אהבה לשלב ולקשר כנסיה בכנסיה, והיה האהל אחד. ואך יצוא יצא הרעיון הנכבד הזה לפעולת אדם, ואלמנת ק"ק כנסת ישראל קמה גם נצבה, נבחר ד"ר אשער בירת מעריך 1871 זה למוכיר. ויעש את מעשהו כמעצות ודעת, כתם לבבו ובתבונת כפיו, ויהי ידיו אמונה עד בוא שמשו אהלה. מי יודע להוקיר את ערכו יותר ממני? דרכיו ראיתי ואחמדהו, חכמתו ומדותיו הויתו ואבחרהו, איש שלומי אשר בטחתי בו. אלמנת ד"ר אשער ומשפחתו לבם מלא דוי, גדול כים שברם מי יחבש לעצבותם — ודברי נחמה מאת לוקחי הבל ביוגנם יחשבו להם למעט צרי למכתם. על כן סמוך לבי בטוח כי פה אחד תענו ותאמרו לעשות כן!“ — ויענו בלם יחדו „טוב וכשר הדבר לעשות, וכן נעשה“.

ואיש איש הוסיף לספר תהלתו.

עשירים וגבירים אדירים נאנחים; משפחתו ומשפחת אשתו נוגות; ואלפי דלים וגרים אלמנות ויתומים מר להם! הוי בעתים כאתים, בעת דרכי המלאכה והעבודה אבלות, בעת העושים במלאכה רשו ורעבו, בעת ערומים ואין כסות ורגלם בצקה מפני הקרה, בעת יתוספו עליהם בורחים לנפשותם מארצותם, בעת ההיא נאבד המפתח הפותח את מנעולי אוצרות הצדקה, הוא המליץ בינותם ובין אחיהם ראשי המתנדבים בעם! — ויגדל המספד בעליות קיר קטנות ותחת פנות הגגות במזרח העיר;

שבעתים על המתאבלים עליו בהיכליהם בארמנותם ובטירתם במערב
הבירה! שהם אבדו את אביהם ואלה אחד מאחיהם!! —

כד) אִשְׁתוֹ הָאֵלְמָנָה.

חליפות וצבא תחת השמש, חדשים לבקרים. לכל דבר ודבר יש
תמורה, אך לא לאהבת נעורים. במות אשת החיל, למי אוי? לבעל
נעוריה! — יבלה שארית ימיו גלמוד ועד יומו האחרון ישב בדה, לו צר;
ואם כה יאמר "ה' לקח וחי' יתן" מר לו מר. א"י בקחתו תחתיה אשה
בבתוליה, בלדתה לו בנים ובנות, יהיה כל ישעה כי יבכר את צאצאיה
על פני צאצאי אשתו הראשונה, וכל הפצה כי לאלה יקרא "בני האהובה"
ולאלה "בני השנואה". ב"י ואם לא תלד, רוח עקרת הבית העקרה,
לבעלה וליוצאי חלציו זרה, אל תקראו לה נעמי, קראוה מרה... יום יום
תוסיף שנוא אותם, ולא תוכל נשוא אותם, כי עקרה היא. ג"י יקה אלמנה
או גרושה מאישה, ולה פרי בטן, הלא אז יסכסך משפחה במשפחה. בתחלה
ימנו "בני — ובניך — בנותי — ובנותיך" ולא יארכו הימים וימנו "צאצאי —
צאצאיך — וצאצאנו" וזרעם כאשר יגדלון, ריב ומדון ישאו, כי לא קרב
זה אל זה. — בין כה ובין כה כל ימי האלמן שקול ואלמן, אף אם כסף
וזהב ירבה לו, יקלל את יומו ויקנא באשתו שכבר מתה. — וכמשפט הזה
במות הבעל, למי אביו? לאשת נעוריו! מיום מותו והלאה תחשב אף
היא במתים — תבך ותפרש כפיה: מי לי בארץ אם בעלי בשמים? אישי
איננו, למה לי חיים? ⁴⁴.

על כן יאמרו המושלים "אהבת נעורים כיון כל אשר יזקין יגדל ערכו
וירבה מחירו". בתוך חמון חוגג יצא התן מחדרו, ובתוך עלמות תופפות
תצא כלה מחפתה, ישמחו ויגילו בתקותם לימים יבואו. יקוו לארך ימים
ביסוף ולעושר וכבוד בשמאל, יקוו לפרי בטן זרע ברך, ויקוו כי אהבתם
תזרח כשמש צהרים — ומי מנה תקותם הבל? פעם עלה בידו תחת
שושן חות, ופעם קותה לעשות ענבים ויעש באשים! הגיד לך אדם מתי
יגילו וישמחו באמת? אחרי היותם חמש ועשרים שנה לבשר אחד
ולנפש אחת! אחרי הולידם בנים ובנות מלאי דעת והולכי תם ויושר,
ואחרי עשותם להם חיל וביתם לכבוד ולתפארת, יחוגו חג ובהגיע תור
חמשים שנה למיום בעבותות אהבה יחד נקשרו, בני שלשים (ויש גם
בני רבעים) על ברכם נולדו, ולביתם נאווה תהלה; אז יביטו בלב שמח
לימים חלפו גם עברו, ויראו את פרי אהבתם, נפשם תדרך עו ויחוגו חג
גדול. ויתרון "חג היובל" מן "חג חצי היובל" ביתרון הזהב מן הכסף! —

ולעתים רחוקות נשמע כי איש ואשתו חגגו "חג אבן יקרה" למועד חמש ושבעים שנה מיום עמדם תחת כבוד חופה. כי אך צל ימינו עלי ארץ... גם המות לא יפריד בין לבות נאהבים ונעימים בחייהם, כי עזה כמות אהבתם מנעוריהם. ואשת ד"ר אשער נפשה קשורה בנפש בעל נעוריה, הוא הוקיר ערכה מפו, והיא הוקירה ערכו מכתם אופיר, ובמותו נחשבה בעיניה כמת. מכתבי נחמים באו אליה מקרוב ומרחוק, ומחץ מכתה לא נרפא, מאנה הנחם.

ויגדל יגונה כי מועד שמחתה נהפך למספר לה — בחמישי לירח שבט שנת תרכ"ד (11 יאנואר 1864) יצאה הנערה לאה גארציא לקול שרים ושרות כלה מחפתה, וד"ר אשער חתן מחדרו (אחיה) ולמספר שנות בני ישראל, נמלאו בחמישי לחדש שבט שנת תרמ"ט (7 יאנואר 1889) חמש ועשרים שנים תמימות למן היום אשר ארש אותה לו באמונה, הוא מועד "חג חצי היובל" (Silver wedding) אהה, בעצם היום ההוא מת בעל נעוריה!! "שמחה לתוגה נהפכה, ששון ויגון נדבקו" (45) ועת רקוד לעת ספוד! ותתעצב הרכה והענגה אל לבה, מרוב יגונה ועצבונה כצל הלכה קדורנית, ותפול למשכב, אין מזור לה. ותמת (ט"ז סיון תרנ"א הוא 22 יולי 1891) בת חמשים שנה — כל יודעיה ומכיריה יאשרוה, מכבדיה ומוקירה יהללוה, אלה ישבחו את חכמתה ואת ענותה; ואלה, הליכות ביתה כבתי שלמי אמוני ישראל (אחיה כ"ה).

כה) בְּנֵי בָנִים בְּבָנִים.

נחמו נחמו בנים על אבותם; ולא אבות על בנים. דור הולך ודור בא, הליכת עולם היא; ובמות פרי בטן, בנעוריהם או בחצי ימיהם על פני הוריהם, אל תבכו למת, בכו בכו ליולדיהם. אבדת בנים או בנות, הוא חסרון לא יוכל להמנות! — ואם ד"ר אשער (היא אשת פנחס בן אשר בן הרב זאב וואלף הדיין) זקנה באה בימים, ולבה מלא עצב ויגון. בחצי ימיה מת בעל נעוריה; ובעת כלחה קרה אותה אסון אחר אסון בימי זעם, פעם אחר פעם, כרעם אחר רעם. בימי היותה בת שמונים שנה מת עליה בנה בכורה הטוב לה מעשרה בנים, מחמד עיניה; ובת שמונים ושתים מתה גם אשתו היא כלחה לה לבת, על פניה — לא עליכם תמימי דרך, לא על נשיכם ולא על בניכם קוראים יקרים! — היש מכאוב כמכאובה? איה שוקל יגונה? ואיה סופר עצבונה? מי ירפא לבכה הנשבר? אל נא רפא נא לה! —

ד"ר אשער איננו! גם לאה אשתו בת שמואל איננה! במבחר ימיהם, הוי בא הקץ לשנותיהם, ונתק פתיל חייהם... על העץ עלה

(45) מו"ק (כ"ה ב').

הכורת, ופריו למאכל — בני בנים יחשבו גם הם לה לבנים⁴⁶) נוחם מעט ללב נשבר ונדכה, ללב הזקנה קשת הרוח, ונוחם מעט ללב הישישה מרת הנפש — שני בניהם ובתם והתנם בניה ובתה וחתנה הנה הנם. הבאים ישרש עץ פרי לפני שמש צדקה ומרפא — אך ימים ישיבענה, ובשמחתם עיניה תחיונה. ה' תקצר? היפלא ממנו דבר? —

כו) ויקם מזכיר חדש.

עוד בקיץ שנת תרל"ג (אויגוסט 1873) ראו עיני העדה כי העבודה העמוסה על המזכיר לק"ק כנסת ישראל, כבדה מאד על שכם איש אחד. ותבחר באיש צעיר לימים אשר למד דעת בבתי הספר האנגלים, להיות לו לסופר עוזר ומושיע (Clerk) והקל מעליו. ויעמוד שש עשרה שנה על ימינו לישועתה ולעזרתה. וכראות ד"ר אשר כי מבין הוא, וילמדהו כאב את בנו את כל הלמודים הנחוצים למזכיר העדה על פי דרכו, ובנסעו למסעיו בטח בו לבבו, כי יעשה את הכל יפה בעתו. וימלא את מקומו גם בימי חליו. —

בראשון ליאנואר ראש השנה לחשבנות מראשית השנה אשר הלפה ועד אחרית שנה. דעת לנכון נקל כי בהגיע התור ההוא רבה העבודה מאד, מלבד עבודת התמיד דבר יום ביומו. ובראשית שנת 1889 נאסף ד"ר אשר אל עמיו (אותו כ"ג) ויותר עוזרו לבדו ויקראו לו המנהיגים „המזכיר לשעתו“ (Secretary pro temp.) עד אשר יבחרו מזכיר חדש. ויתנו גם לו סופר עוזר ומושיע. וביום האספה (12 פֶּעֶבְרוּאָר להשנה ההיא) הבוא חשבון שנת 1888 אחרי אשר בקרוהו מבקרי החשבונות (Auditors) וימצאוהו לנכון מהחלו ועד תומו, הכל באר היטב, בסדר נאות כמעשי מורו להועיל. ויתנהו אל יד ראש האספה, ויצא מן החדר. — אז נקהלו כל פרנסי ומנהיגי ק"ק כנסת ישראל, ומי בראש? נשיא העדה, הוא השר לורד רוטשילד. וישא הגובר הגביר השוע Mr. David Davis משלו ויאמר „אדון נשיאנו! וכל אדוני אספתנו! זכרנו את הדאגה אשר דאגנו לק"ק כנסת ישראל, במות המזכיר החכם ד"ר אשר. הביטו נא וראו את אהבתו הגדולה לכל העדה. שש עשרה שנה לפני מותו, בימי היותו בן ששה ושלשים שנה, דאג לימים יבואו אחריו. וילמד את עוזרו להיות שלם ומשכיל בכל עניני הקהלה, הנה מגלת ספר חשבון השנה העברה, פרושה לעינינו. מעשי ידי הסופר המשכיל Mr. Philip Ornstien ואת אשר לא קוינו הראנו. בקרנוה היטב והנה טובה מאד, כמעשה רבו מימים ימימה. משכילים רבים וכן שלמים הנם משתדלים למלא מקום ד"ר אשר, והנה עיניכם רואות מפעלות תלמידו אשר יצק שש עשרה שנה מים על ידו, סופר מהיר וידיו רב לו להוציא בלי למעשהו. מדרש ומעשה עדיף — אדוני! היום אם בקול עצתי והצעתי

⁴⁶) יבמות (סי' ב') כ"ב (קמ"ג ב').

תשמעו, לא נבחר לנו חדשים ולא נוציא ישן מפני החדש. ובשבתנו פה יחדו, נבחרה במזכיר לשעתו ונושיבהו על כסא מורהו אשר בכל ימינו לא נשכחהו" (ויאמרו כלם: האח!).

ויען Lord Rothschild ויאמר: אהובי! כן שפתי אהובנו האדון דאוויס דוברות. כמחשבתו השבתי ואחשוב גם אני. תהלת האדון פיליפ ארנשטיען לקחה אזני מפי מורהו אשר תמיד נזכירהו. ועדות ד"ר אשער נאמנה לנו כמאה עדים נאמנים. כמסעיו ובימי חליו, במה בו לבנו. ועתה הראנו תלמידו המזכיר לשעתו, כי את הכל למד היטב. נקרא לו ונעלחו גם עלה למדרגת מזכיר תמידיו. ולפי מדרגתו החדשה נוסיפה לו על משכורתו" (והקול נשמע. "האח! האח!")

ויצו לקרוא לה, וישב תהדרה. — ויקם השר מעל כסאו שנית, ויאמר, בשבתנו עתה כאיש אחד חברים, במלאכות הקהל כלו, יהד המתקנו סוד כי האדון פיליפ ארנשטיען לא יקרא עוד המזכיר לשעתו כי אם המזכיר לק"ק כנסת ישראל יהיה שמו⁴⁷) ונבטח כי את כל דרכי מורו החכם, ישוה לנגד עינינו לטוב העדה בלב תמים, ככה יעשה כל הימים." (ויענו כלם ויאמרו "האח! האח!")

ויען המזכיר החדש, אֶזְנִי! הא לכם ראשי העדה ומנהליה את תודתי מממעקים, על דבר הרימכם אותי עד המדרגה העליונה להיות לכם למזכיר תמידיו. הפעם אודה לורד ראטהשילד בכל לבבי ובכל נפשי, רב טובו וחכמו אשר הגדיל לעשות עמדי. ואני, כמה אתרצה אכף ואקדם חסדכם עלי, אם לא בתודתי. כשרוני אל המשרה הנכבדה הזאת, זה פרי אלופי ומיודעי המנוח ד"ר אשער. דרכיו יהלו אור, אור לנתיבותי. בדרכו אלכה תמיד ולא אפ. ומתי נפשי תשובב ותמצא מרגוע, בעשותי כמעשהו לטוב ק"ק כנסת ישראל ולא אשר כל העדה. (והקול נשמע "האח! האח!") והמזכיר זכור ויזכור לשמור את מוצא שפתיו. על שרשי רגלי אלוף נעוריו ותחקה. וכמוהו כל ישעו וכל חפצו כי תרוטמנה קרנות כל הכנסיות הנאחדות לכבוד ולתפארת, וכל העם על מקומו יבא בשלום. — ובמה תרומם קרנם? כה אמר נתן החכם, "שבעתים תעשינה ידי העדה תושיה כאשר תתאחדנה, מעשותן בעת תפרדנה" (אוח"ב) וכה יאמר בנו היושב לכסאו נפתלי הנותן אמרי שפר "תעודת ק"ק כנסת ישראל: לקשר את הלכבות ואת הרעות והמחשבות, וכל הקהל יהיה לבשר אחד. וגר אורח וגר יחדו, ואיש את רעהו יעזורו. אל יתהלל העשיר בעשרו כי יש עושר שמור לבעליו לרעתו; כי אם בזאת יתהלל המתהלל: השכל וידוע כי יש אלהים בשמים ואביונים בארץ. הונן עני וגר ומרחם יתום ואלמנה, לא ימוט בארץ ורב טוב צפון לו בשמים". בדרך הזה הלך ד"ר אשער ובו ילך תלמידו הממלא את מקומו עד היום הזה.

⁴⁷) Mr. Philip Ornstien was elected Secretary of the United Synagogue.

כס חֲמָרָא לְמֵאֲרִיָּה וְשִׁיבוֹתָא לְשִׁקְנָה.

כי ישלח איש אל רעהו, ויין למנחה ביד משקהו, לאות כי ירצהו ויכבדהו; חובת האיש אשר יקבלהו: א) לתת תודה אל הציר מביאהו, על עמלו להביא את המנחה אל ידיהו. ב) ולברך על ידו את אדונו שולחהו, על אשר יאהבהו — או ירחמחו — יזכרהו ולא ישכחהו⁽⁴⁸⁾. והנה במשך שתיים עשרה שנה אבדנו שלשה אנשי שם, ואין מספר לדלים לאלמנות ויתומים המתאבלים עליהם עד היום הזה. וגם בארץ הקדושה יגדל המספר, כי ראשוני חובבי ציון היו גם שלשתם. האחד כהן, והשני איש מבית לוי, והשלישי ישראלי. — וכי שמם אקרא הבו גודל לשולחיהם השרים היקרים משה ויעקב ולוי. אלה דמיונם כשרי המשקים, ואלה בעלי הכרמים.

אשר שם האחד אליעזר הלוי (Dr. L. Loewe) „צדקת תמים תישר דרכו של אליעזר“⁽⁴⁹⁾. מי מנה רב טוב בישראל ובעמים אשר הפליא לעשות יובל שנים? ומספר רבבות משפחות נאנחות, הושיע? — ואולם היין אשר השקה לא היה יין כרמו, גת דרך השר המנוח Sir Moses Montefiore Bart ואליעזר משק ביתו דלה דלה⁽⁵⁰⁾ „ברכת הוין משה תקן“⁽⁵¹⁾ ולפור רבבות שקלי זהב שנה בשנה „לגבי משה מלתא זוטרתא היא“⁽⁵²⁾ וישמה הלוי במתנת חלקו. כי „נאמן ביתי“ קרא לו השר הישר באדם. —

ושם השני אברהם הכהן (Dr. Albert Cohn) כשל שים שנה עשה חסד לאין מספר. זה עני קרא „זורע צדקות זה אברהם“⁽⁵³⁾ והשני „אשר קצירו רעב יאכל זה אברהם“⁽⁵⁴⁾ זרעו? קצירו? משדמות ומגורן השר המנוח Baron James de Rothschild האכיל רעבים. יעקב מגן אָדום עזרם ומגנם, ואברהם עומד עליהם ויאכלו וישבעו ויותירו.

ושם השלישי אֶשְׁרֵר אֶשְׁרֵר (Dr. A. Asher). עשרים שנה נתן מעדני מלך⁽⁵⁵⁾. מאוצרו? ומבית גנוזו? האם לא עלה זהב התנופה אשר פזר נתן מדי חדש בחדשו שבעתים על פרי עמלו בועת אפו מראשית השנה ועד אחרית שנה? מגנוזי השר המנוח Baron Lionel de Rothschild הכל נתון (אוס ט"ו ט"ז).

לבעלי הכרמים החסד, ולשרי משקיהם התודה, לאלה על דבר צדקת פזרונם בישראל ובעמים, ואלה על היותם מליצי יושר בינותם ובין אנשי צר ומצוק לאין מספר. אלה הושיעו, ואלה עזרו למוכ.

(48) בייק (ט"ב ז').

(49) בייק (סיים אות י"ב).

(50) יומא (כ"ח ז').

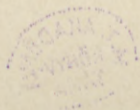
(51) ברכות (מ"ח ז').

(52) סס (ל"ג ז').

(53) בייק (פ' מ"ד אות ג').

(54) ויק"ר (פ' ט"ח אות ד').

(55) בראשית (מ"ט כ').

והכל תלוי במזל אפילו סוכן בהיכל שר, א) משה בן מאה שנה ואליעזר בן שמנים ושתים כמותם. שבועי ימים, הראשון שבע רצון עד יומו האחרון, והשני לעת כלחו שבע רוגז. ימי שני חיי משה ארכו גם תמו, וימי בני אבלו לא יתמו „שאני משה דתקיף אבליה“⁵⁶ בנים ובנות לא היו לו; ותסוב כל נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו. את הכל לקח, וישבחה לקחת לו גם את לבבו — „משה היה מהרהר בלבו ואומר: מה הטאו ישראל שנשתעבדו יותר מכל האומות?“⁵⁷ ויסע לדמשק, לבירת הצפון, לרומי, לרומאניא ולמאראקא, „וכך אמר משה: הואיל וישראל שרוין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער“⁵⁸ ושבע פעמים עלה ירושלים „וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך?“⁵⁹. יאמר נא ישראל מה פעל ועשה המלא מקומו בעת חיי חמשים רבוא נפשות אחינו תלאים להם מנגד? ומה דרכו בקדש לציון ולירושלים? — על כן אל תתמה בשמעך כי זה אליעזר הלוי ההיה חמשים שנה עבד נרצה להשר משה יצא ביובל כעבד נרצע במרצע ובפלוגי נקי מנכסיו — — הוי מי יגלה עפר מעל עינוך מונטיפיורי! — ב) ויעקב בן שמנים ושתים בלכתו בדרך כל הארץ⁶⁰ וינחם אברהם בראותו את תלמידיו הולכים בעקבות אביהם, והנם עומדים בראש חובבי ציון לכבוד ולתפארת. — ג) ולוי בן חמש ושבעים שנה בעלותו לקצור ברנה פרי צדקת פורונו; וינחם אשר אשר בראותו „בית לוי פלטינן בני פלטירי“⁶¹ אחים לראשים ואבות לרשים, ועוסקים בצרכי הצבור באמונה, ככל מעשי אביהם השר.

סוף דבר, זהב תנופת משה ויעקב ולוי ובניו ביד סוכניהם בגלוי ושבעתים בסתר, ימד גם יספר, ואולם לא יאומד ולא יאומן כי יספר! והנגלות מהנעשה והנפעל ביד ד"ר אשר במשך עשרים השנים: א) תרומות גדולות בבירה ובמדינה, שאל כל שומרי משמרת הקדש הנמצאים בזה למגדולם ועד קטנם ויאמרו לך. ב) ואת הטוב בארצות הצפון: ליושבי ערים רבות אשר החלו לבנות להם בתי כנסיות ובתי ספר, בתי חולים וזקנים ובתי אלמנות ויתומים, ומטה ידם לבלות את מלאכת הקדש; ולערים קטנות עם גדולות שרופות באש גם באות במים, להבנות שנית על תלן; יעידון ויגידון כל רבני ופרנסי ומזכירי קהלות הקדש אשר נושעו על ידו, ובראשם הרבנים הגאונים הגדולים כמוהר"ר יצחק אלחנן ספעקטאר אבד"ק קאוונא וכמוהר"ר שמואל מאהלי ווער אבד"ק ביאליסטאק. המה

⁵⁶ מו"ק (כ"א א').

⁵⁷ סמ"ר (פ"א אות ל"ה).

⁵⁸ העניח (י"א א').

⁵⁹ סוטה (י"ד א').

⁶⁰ הולדות הסר המנוח יעקב די ראטה שילד, כתב משק ציקו החכם הגדול ד"ר אברהם הכהן המל, וכסנת תל"ד העתקה לל"ק, והדפסותיו פני"ע (אור תורה ח"ד).
⁶¹ במד"ר (פ"א אות י"ב).

ראו פעלו ועמלו לטובת הכלל והפרט בארצם. ויתנו כבוד לשמו אחרי שובו לאדמתו, כאשר כבדוהו בעוד בו נשמתו; וכלם יחדו יקוו כי כל ממלאי מקומו ילכו בדרכי המלתו ולא יטו מנתיבתו, ואם נכבה נרו לא יכרת נירו.

נח) חֲמֵר מְגוּעַ הַדִּין מְלוּבָּלִין.

ויצא חמר מגוע פנחס בן אשר בן זאב וואלף הדיין, ונצר משרשי אשר יפרה. מן לובלין עד גלאסגאוו ועד לונדון אחותי בימינך אחי הקורא, ונחיתי אותך. וזכרתי לך לכתך אחרי בים וביבשה מארץ פולין עד בואנו בריטניא אשר מעבר לים. ארחת אתי לחברה, דגלך עלי אהבה, ואקוה כי לא הייתי עליך למשא. אם פעם העצבתיך, הלא פעמים רבות שמחתיך. חנני נא אך הפעם ולכה בעקבותי, ונשובה דרך הלכנו. אל תירא מרדה צפונה, ואנכי אעלך גם עלה מערבה שנית. ולא אנהגך אוליכך למען הראותך בסבלת אחינו, כמראה אשר ראו עיני שמואל ואשר אחים (אותי) כי אם לראות מפעלות המכין מצעדי גבר, פועל פעל אבי היתומים ליתום אין אב ואם, ליתום אין אח ואחות, ליתום אין בית והון נחלת אבות, לנער נעזב ונאלץ לעזוב את מגורי אביו וארץ מולדתו, ללכת אל גוי לא ישמע לשונו. וידעת היום כי אל מסתתר בחביון עזו, לא יסך בענן לו מעבור תפלה לעני כי יעטף, וממכון שבתו ישגיח על נכאי רוח וישכון את דכא. והשבות אל לבבך כי רבבות אחינו הנסים בדורנו להמלט על נפשותם, עוד גואלים חי! מעודד יתום הוא אוהב גר. והבא לגור פה, ההולך בעקבות הבאים ראשונה עד היום: כמוהם לא יחלל את שם קדשו, כמוהם לא יתמכר לעקר ממשפחת המספחת פורשי רשת לרגלי האובדים והנדהים, כמוהם ישמור שבת מחללו וינצור מועדי ה' מקראי קדש, וכמוהם לחם עצלות ישנא, ולא יסג גבול רעהו (אותי) לא ימות בנקיון שנים, ואם בשבעה עינים ישגיח על צאצאיו לבלתי לכת אחרי שרירות לבם, וילמדם בנעוריהם תורה וחכמה, מסחר או מלאכת עבודה, אם ראשיתם מצער, אחרייתם ישגה! כי לא כארץ אשר ישבו בה ואשר קאה אותם רק על דבר היותם עבדים, הארץ אשר באו אליה. ולמי נצפנו עתים תבואנה? מי יגיד מראשית אחרית? ומי יפח לקץ? מי יודע אם לא מבני הבאים עתה בערום ובחסר כל, ישרש דור חכם ונבון? דור יעמוד בעשרו ובאשרו לנס עמים שכנינו, כרבים מבני הדור אשר לפנינו? מי יבלע פני הלוט הלוט על כל העמים והמסכה הנסוכה על שארית יעקב? בשגם אנחנו בשר נראה את ההוה, ונקרא קורות העבר, ופתרון ימים יבואו הלא לאלהים פתרונים!

הדור! הביטו נא וראו, בן יש עשרה שנה הנער פנחס במות אמו כמשלש שנים אחרי מות אביו (אותי) ויפן כה וכה וירא כי לימין אין עוזר

לו ולשמאל אין תומך בערו: א) תקותו לנסוע אל אחת הישיבות להוסיף לקח, נפלה ולא תוסיף קום. ב) להיות שליח הצבור, לא נוצר קולו. ג) ולהיות זוכה זכה טובה טבה, פְּחַד פְּחַד. ד) למסחר גדול אפס כסף, ומסחר קטן איננו שווה בנוק העת. ה) לחכמת הרפואה תשוקתו, עוה אהבתו, וחקי ארצו הפרו עצתו. ו) ויגר מאד פן יובא בצבא. ז) והקרוב אליו ממשפחתו הוא אחי אביו, ויואל האיש להיות לו לאב, גם אשתו ברצונה היות לו לְאִם; ואולם חפצו כענן בקר ורצונה כטל משכים... כי כספם מעט מזעיר וזרעם רב מספרם (אֹה ד) מי ימלל יגון הנער היתום ההוא? ישמיע כל עצבונו? ואל מי ינום לעזרה? וירא כי אין איש, ויתחזק באבי היתומים, ויעזוב את ארץ מולדתו, ויבא עד בריטניא, מקום אשר לא דרכה כף רגל אביו ואבות אבותיו. וישבה כי יחיד היה להוריו מכניסי אר חים, ויט שכמו לעבוד בזעת אפו לאכל מיגיע כפו. ומתי זכר בן מי הוא? בהגיע תר לשאול „בת מי את?“ בעת ההיא זכר כי נכד הדיין מלובלין הוא ויבחר לו אשה ממשפחה ישרה. רב כסף ודי זהב לא היה גם לה, כי אם כבוד משפחתה וחכמתה עשוהו לה לבעל. ותלד לו בנים ובנות (אֹה ה) וילמד את בכורו תורת האלהים כאשר הוא עברי, ותורת האדם המעלה בשגם הוא בשר, ויהי לרופא (אֹה ו) ואם לא כבואו מלובלין לגלאסגאו בא בנו מגלאסגאו לונדונה, בכל זאת גם לרגליו לא נפזרו פרחי שושנים לדרוך עליהם, כי רק מעט כסף בפי אמתחתו (אֹה ז) ביד חכמתו הוקם לרופא חולי הדלים (אֹה ח) וביד תום לבבו ונקיון כפיו, ישב לכסא מזכיר בית הכנסת הגדול (אֹה ט) ובעבודתו לעדתו קנה לו את לבות מנהלי העדה ויעלוהו להיות המזכיר לק"ק כנסת ישראל (אֹה יד) וכראות השרים הישרים כי משכיל אל דל הוא, ויקרבוהו כמו נגיד ולא לפי דלים אזרחים וגרים אלמנות ויתומים הושיעה ימינם על ידו שנה בשנה (אֹה טו כ"ז) ויקח לו אשה משכלת ממשפחה נאווה לו ולאבותיו (אֹה כ"ח) ותלד לו בת אחת ושני בנים, וילמדם דעת ותבונה. את יחידתו נתן להם רופא העוסק בחכמת ובמלאכת הרפואה, ורופא ומוהל כמוהו (אֹה י"ז) ואת שני בניו למד לדעת כי עברים המה וישכור להם מורים ללמדם כתבי הקדש, ומעט מתורה שעל פה. ובבתי הספר הגבוהים, השכלה ותבונה. גם השכל וידוע הליכות עולם איש איש לפי כשרונו ובאשר יחפוץ. בנו הגדול Mr. Philip A. Asher הואיל ללמוד דרכי מסחר וקנין בחנות, ויתנהו אל בית ממכר גדול (אֹה כ"ט) ועתה יסחר בארץ, ולו חנות במיטב הרחובות, הולך מישרים ומעשהו באמונה, ועל כל מכיריו הכי נכבד, ומשנהו Mr. Samuel Garcia Asher חפץ לדעת תהלכות שולחני, איך הוזהב קונה את הכסף וחלופיהן בשטרות, ויתן אותו ללמוד אלה בבית גדול ורם (ס). ולמען לא יכרת ניר לבית אשער מבית השרים הישרים (אֹה ט"ז) בחר בו הלורד, וישיתוהו למשק ביתו לכהן תחת אביו. על פיו ישק בית צדקת פורונו בישראל ובעמים. כל מבקש עזרה ממקום גבוה תהלך, אליו יבא. וקראהו מן המיצר, ויענהו במרחב. כי דר. אשער נרו נר אלהים נשמת אדם טרם יכבה, למד

את שמואל בנו להיות משכיל אל דל. ואם נכבה נרו לא יכרת נירו.—
ומאהבתו לעדתו סגלתו, אותה זכר המזכיר וידאג לאחריתה כבוא אחריתו,
וילמד את עוזרו למלא את מקומו (אות כ"ו). ומי מלל לפנתם היתום אין
אב ואם; כי יוליד בן, רשים יאשרוהו וראשים יהללוהו? בן חרף נפשו
לנסוע יותר מעשרים אלף פרסאות: לשום שארית בארץ הקדושה (אות י"ז)
ולהחיות עם רב בארץ הצפון (אות י"ח ב') ובתבל החדשה (אות י"ט) ונכד בן
שלוש ועשרים שנה בעמדו בהיכלי שרים ישרים, ועל ידו יפזרו רבבות
שקלי זהב שנה שנה לעשות צדקה וחסד? וכי על ידו יושיעו לבנות בתי
תפלה, בתי מדרש וספר ובתים לחולים לאלמנות ויתומים? ועל ידו יושיעו
סוחרים נופלים ובני הנעורים שומרי מזוות פתחי המדעים עד בואם אל
מחוז חפצם? ומי מלל לרבי זאב וואלף הדיין: היניקה אשתו הרבנית
דור יושיע באיראפא אזיא ואמעריקא? בינו זאת כל בית יעקב יושבי
הארצות אשר שמה ינוסו רבבות אחיכם מפחד מנדיהם. —

חדלו לכם מאמור „הנה עם יצא מצפון ועתה ילחכו הגרים הבאים
לגור את כל סביבתנו!“ אחיכם הם! לקראת נורד הוציאו להם, קבצו כסף
וזהב מאת כל אשר בשם ישראל יכנה, ולא יאכל חצי בשרכם! —

אל תבזו לגר, לרש אין כל, הוא וביתו לא באו כי אם אלהים
שלחם אליכם. אל מוציאם מארץ מולדתם המכין מצעדי גבר, ומי יודע
אם לא ישפיעו בניו אחריו רב טוב בארצותיכם? הוא קורא הדורות מראש,
ולו נתכנו עלילות! —

„גֵּיר לְאִשֶּׁר לֹא יִכְרַת״ נַחֵם לְמִקְרָיו,

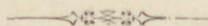
לְמִקְרָיו תִּרְבִּים הֲלֹא תִּמְחָה מִקְרָיו.

מִקְרָיו יִדְּעוּ מֵעֲלָיו בְּשִׁעָרִים

„בְּשִׁעָרִים עֲשֵׂה טוֹב לְזָקְנִים גַּם־נְעָרִים״ —

יום ה' אהבה לידח האתנים

שנת בגן עדן ינוח עד יבא לציון גואל אמן לפ"ג.

J. N D E X.

Preface (Vorwort)	3
I.) Rabbi Wolf, Dayan of Lublin	5
II.) Asher, the Dayan's son	6
III.) The childhood of his son Phineas	7
IV.) Phineas, the Orphan	8
V.) Phineas in England	11
VI.) Asher Asher M. D.	13
VII.) The Medical man and Secretary in Glasgow	14
VIII.) Dr. Kanstatt and Dr. Asher	15
IX.) Asher, medical adviser to the poor	17
X.) Surgeon and Mohel	18
XI.) The Great Synagogue	20
XII.) Nathan the Wise	22
XIII.) Lionel and Asher, like brothers	24
XIV.) The United Synagogue	25
XV.) The charity of the Rothschild's	26
XVI.) The slack season	29
XVII.) Travels to the Holy Land	34
XVIII.) Journey to Galicia	35
XIX.) In America	37
XX.) On Russian soil	38
XXI.) Dr. Asher's private life	39
XXII.) The end and goal of all Mankind	41
XXIII.) The mourners and their consolation	43
XXIV.) Mrs. Asher	45
XXV.) The mother's comfort	46
XXVI.) Dr. Asher's successor	47
XXVII.) Drs. L. Loewe, Albert Cohn and Asher Asher	49
XXVIII.) The progeny of the Dayan of Lublin	51

Out of Asher his bread shall be fat,
and he shall yield royal dainties.

(Gen. ILIX., 20).

The host's is the wine and for the
Cellerman is the recognition.

(Baba kama XCII. 2).

HOUSE OF ASHER.

A BIOGRAPHICAL SKETCH OF THE LIFE AND WORK OF

ASHER ASHER M. D.

BY

Rev. David Kohn-Zedek

formerly Co- editor of the Journal

„OR TORAH“.

PRINTED BY JOSEPH FISCHER, KRAKAU.

1892.

B
109.

HOUSE OF ASHER.

A BIOGRAPHICAL SKETCH OF THE LIFE AND WORK OF

ASHER ASHER M. D.

BY

Rev. David Kohn-Zedek

formerly Co-editor of the Journal

„OR TORAH“.

PRINTED BY JOSEPH FISCHER, KRAKAU.

1892